

INDIVIDUÁLNA ZÁSLUHOVOŠŤ V STAROBNOM DÔCHODKOVOM SPORENÍ A MOŽNOSTI VYPLÁCANIA DÔCHODKOV

- bez právnej vety -

(Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 27/2014 z 8. júna 2016)

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 8. júna 2016 v pléne zloženom z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jany Baricovej, Petra Brňáka, Sergeja Kohuta, Milana Ľalíka, Lajosa Mészárosa, Marianny Mochnáčovej a Rudolfa Tkáčika prerokoval prijatý návrh skupiny 30 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpených advokátom JUDr. Jozefom Zámožikom, PhD., Hlavná 31, Trnava, na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky o súlade § 32, § 33 a § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, a súlade § 167 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov s čl. 12 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a takto

r o z h o d o l :

Návrhu skupiny 30 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky **n e v y h o v u j e .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

Návrh skupiny poslancov

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol 3. októbra 2014 doručený návrh skupiny 30 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „navrhovatelia“ alebo „skupina poslancov“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) o súlade § 32, § 33 a § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o starobnom dôchodkovom sporení“) v znení zákona č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 183/2014 Z. z.“), a o súlade § 167 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“) s čl. 12 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 ústavy. Prílohou návrhu je písomné splnomocnenie navrhovateľov pre advokáta JUDr. Jozefa Zámožíka, PhD., na ich zastupovanie v konaní pred ústavným súdom opatrené ich podpismi (návrh na začatie konania je síce opatrený podpismi 34 poslancov, avšak splnomocnenie na zastupovanie pred ústavným súdom je opatrené podpismi 30 poslancov).

Navrhovatelia uviedli, že Národná rada Slovenskej republiky (ďalej aj „národná rada“) na svojej 35. schôdzi schválila vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o starobnom dôchodkovom sporení. Schválený zákon bol uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 183/2014 Z. z. a nanovo zadefinoval tri rôzne spôsoby výplaty starobného dôchodku a predčasného starobného dôchodku, a to (i) doživotný dôchodok, (ii) dočasný dôchodok a (iii) programový výber. Zákon č. 183/2014 Z. z. nadobudol účinnosť od 1. júla 2014, resp. niektoré jeho ustanovenia nadobudnú účinnosť od 1. januára 2015. Spoločne s namietanými ustanoveniami zákona o starobnom dôchodkovom sporení je podľa názoru navrhovateľov potrebné posúdiť aj protiústavnosť inštitútu rezervného garančného fondu podľa § 167 zákona o sociálnom poistení.

Navrhovatelia vo vzťahu k namietanému nesúladu § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení s označenými článkami ústavy uviedli, že pokiaľ *„je na rozhodnutí poisťiteľa (ktorý stanovuje najnižšiu sumu, ktorú je ochotný vyplácať), či bude sporiteľ poberať starobný dôchodok formou doživotného dôchodku“*, uvedený stav *„je možné považovať za znevýhodňujúci (diskriminačný), a to na základe jeho iného postavenia v systéme starobného dôchodkového sporenia v ktorom je sporiteľovi prostredníctvom certifikátu, čiže elektronického potvrdenia o sume zodpovedajúcej aktuálnej hodnote osobného dôchodkového účtu sporiteľa v eurách ku dňu odpísania dôchodkových jednotiek z osobného dôchodkového účtu sporiteľa určené, či má nárok na výplatu starobného dôchodku formou doživotného dôchodku alebo nie. Skupina nízkopríjmových sporiteľov týmto nastavením podmienok vyplácania doživotného dôchodku tak stratí možnosť získať nasporené peniaze práve touto formou výplaty starobného dôchodku.“*. Uvedená právna úprava je podľa navrhovateľov v rozpore s čl. 12 ods. 2 ústavy, pretože je obmedzujúca a diskriminačná k značnej časti sporiteľov. Jediná prípustná forma diskriminácie je možná len vtedy, ak je dostatočne odôvodnená verejnými hodnotami a ak pri stanovení práv a povinností skupine osôb zákonodarca nepostupoval so zjavnou svojvôľou. V prípade obmedzenia prístupu nízkopríjmových sporiteľov k výplatu starobného dôchodku formou doživotného dôchodku takéto obmedzovanie nie je dostatočne odôvodnené.

Z ustanovenia § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, ktorý upravuje aj dedenie nevyplatených nasporených úspor sporiteľa, podľa názoru navrhovateľov vyplýva aj rozpor s čl. 20 ods. 1 ústavy, keďže uvedené ustanovenie ustanovuje, že pokiaľ *„sporiteľ splní podmienky na výplatu starobného dôchodku formou doživotného dôchodku, uzavrie s poisťovateľom zmluvu o poistení dôchodku a následne zomrie po siedmych rokoch (84 mesiacov) od začatia poberania mesačnej výplaty dôchodku, tak zvyšné nasporené úspory presahujúce sumu 84 mesačných súm doživotného dôchodku sa nestávajú predmetom dedenia podľa Občianskeho zákonníka a ani nie sú poukázané oprávnenej osobe v zmysle § 40a zákona o starobnom dôchodkovom sporení“*. Predmetom dedenia sa stávajú tieto sumy len vtedy, ak sporiteľ zomrie pred tým, ako mu bude vyplatených 84 mesačných súm doživotného dôchodku (obdobie 7 rokov).

Podľa navrhovateľov by predmetom dedenia mala byť *„Aktuálna hodnota osobného dôchodkového účtu zomretého sporiteľa, a to ku dňu smrti sporiteľa starobného dôchodku, ak sporiteľ v zmluve neurčil inú oprávnenú osobu, ktorej majú byť po jeho smrti vyplatené v celej zostávajúcej výške (tohto názoru je pritom aj dostupná právna literatúra, ktorá má za to, že aktuálna hodnota osobného dôchodkového účtu zomretého sporiteľa ku dňu smrti je predmetom dedenia).“*. Pre porovnanie navrhovatelia poukázali na znenie zákona o starobnom dôchodkovom sporení pred nadobudnutím platnosti zákona

č. 183/2014 Z. z., v zmysle ktorého sa za predmet dedenia považoval aktuálny zostatok účtu ku dňu smrti sporiteľa. Novozavedenou úpravou dedenia podľa navrhovateľov hrozí, že ústavou zaručené právo dediť podľa čl. 20 ods. 1 ústavy bude dedičovi upreté.

Ustanovenie § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení podľa názoru navrhovateľov „pri voľbe výplaty starobného dôchodku formou doživotného dôchodku núti sporiteľa uzavrieť so životnou poisťovňou písomnú zmluvu o poistení dôchodku, ktorej súčasťou je aj samostatná a podľa navrhovateľov protiústavná úprava dedenia, ktorá sa obmedzuje na 84 mesačných súm dôchodkového sporenia, pričom z oficiálnych štatistík jednoznačne vyplýva, že drvivá väčšina sporiteľov sa dožije viac ako 84 mesiacov na dôchodku (t. j. 7 rokov života), čím stráca produkt obmedzeného resp. limitovaného dedenia takmer úplne svoje opodstatnenie. Takýto mechanizmus zavedený zákonom č. 183/2014 Z. z. obmedzuje sporiteľa na prístup k svojmu majetku ešte za života a po jeho smrti obmedzuje aj jeho dedičov v práve na dedenie tohto majetku.“.

Navrhovatelia tiež uviedli, že ustanovením § 33 zákona o starobnom dôchodkovom sporení sa zavádza úplne nový inštitút dočasného dôchodku, v zmysle ktorého je táto forma výplaty starobného dôchodku vyplácaná poisťiteľom iba počas doby dohodnutej v zmluve o poistení. Z uvedeného súčasne vyplýva, že ak sporiteľ zomrie počas dohodnutej doby vyplácania starobného dôchodku, nevyplatená časť nasporenej sumy z tzv. II. piliera nie je predmetom dedenia a ani nedochádza k jej výplате oprávnenej osobe určenej v zmluve o poistení dôchodku tak, ako to je v prípade doživotného starobného dôchodku. Zostatok nasporených prostriedkov sa stáva príjmom poisťovateľa (životnej poisťovne). Navrhovatelia sú toho názoru, že takéto obmedzenie dedenia je v rozpore s čl. 20 ods. 1 ústavy.

Navrhovatelia ďalej poukazujú na protiústavnosť samotnej zmluvy o poistení dôchodku upravenej v § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení, ktorú bude uzatvárať poisťiteľ (životná poisťovňa) a poistený (sporiteľ) pre účely vyplácania starobného dôchodku formou doživotného dôchodku alebo dočasného dôchodku. Z uvedeného ustanovenia podľa navrhovateľov vyplýva, že v prípade, ak sporiteľ splní podmienky pre výber formy výplaty starobného dôchodku a rozhodne sa pre jednu z týchto foriem, má povinnosť uzatvoriť so životnou poisťovňou zmluvu o poistení dôchodku. Uvedená povinnosť sa vzťahuje aj na „sporiteľov, ktorým nevznikol pôvodne nárok na výplatu starobného dôchodku formou dočasného dôchodku, ale požiadali Sociálnu poisťovňu o výplatu starobného dôchodku formou dočasného dôchodku (keďže každá poisťovňa je schopná vyplácať starobný dôchodok z II. piliera aspoň v minimálnej sume, ktorú si určí a zaeviduje do ponukového systému v zmysle ust. § 46e ods. 8 zákona č. 43/2004 Z. z.). Tento mechanizmus, ale nie je možné uplatniť pri doživotnom dôchodku, keďže pri výplate doživotného dôchodku nie je stanovená zákonná možnosť sporiteľa požiadať o túto formu výplaty starobného dôchodku v prípade, ak poisťiteľ oznámi v deň vydania certifikátu cez ponukový systém, že ponuku doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku nevyhotoví z dôvodu, že suma uvedená v certifikáte nepostačuje ani na výplatu (i) doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku aspoň v minimálnej sume, ktorú určí poisťovateľ a zaeviduje do ponukového systému v zmysle § 46e ods. 8 zákona č. 43/2004 Z. z. alebo (ii) doživotného predčasného starobného dôchodku v sume potrebnej na splnenie podmienky podľa § 31 písm. b) zákona č. 43/2004 Z. z. [§ 46 ods. 1 písm. b) zákona č. 43/2004 Z. z.].

Z vyššie uvedeného vyplýva, že sporiteľ, ktorý nespĺňa podmienky na výplatu starobného dôchodku formou doživotného dôchodku nemá možnosť dohodnúť vyplácanie starobného

dôchodku formou doživotného dôchodku, aj keď v prípade nesplnenia podmienok na výplatu starobného dôchodku formou dočasného dôchodku (§ 33 ods. 3 zákona č. 43/2004 Z. z.) a nesplnenia podmienok na výplatu starobného dôchodku formou programového výberu (§ 33a ods. 3 zákona č. 43/2004 Z. z.) zákon túto možnosť pripúšťa.“

Uvedené obmedzenie možnosti sporiteľov dohodnúť si vyplácanie starobného dôchodku formou doživotného dôchodku aj bez splnenia podmienok jeho výplaty vyplývajúce z § 32 v spojitosti s § 33 ods. 3 a § 33a ods. 3 zákona o starobnom dôchodkovom sporení je podľa názoru navrhovateľov diskriminačné a protiústavné, pretože je v rozpore s čl. 12 ods. 2 ústavy.

Navrhovatelia v súvislosti s povinnosťou uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku poukazujú aj na z nej vyplývajúce oprávnenie životných poisťovní požadovať úhradu jednorazového poistného za poistenie rizika dlhovekosti a smrti poisteného pri doživotnom dôchodku alebo za poistenie rizika dožitia pri dočasnom dôchodku z prostriedkov sporiteľa, čo je v neprospech sporiteľa. Podľa názoru navrhovateľov poisťovateľ nie je *«oprávnený požadovať poistné za pokrytie rizika dožitia, nakoľko nejde v tomto prípade o náhodnú a nepredvídateľnú udalosť (rozdiel je poistenie dlhovekosti, ktoré zabezpečuje sporiteľovi, ktorý sa dožije „viac ako predpokladá poisťovňa“ neustále až do smrti výplatu starobného dôchodku). V prípade dočasného dôchodku však navrhovatelia považujú súčasnú právnu úpravu (po nadobudnutí účinnosti zákona č. 183/2014 Z. z.) za protiústavnú, nakoľko poisťník je povinný platiť poistné za to, že sa dožije určitý vymedzený vopred dohodnutý čas (5, 7 alebo 10 rokov), pričom ak sa nedožije celého tohto výplatného obdobia, zvyšná suma sa stáva príjmom poistiteľa.»*

Vylúčenie možnosti dedenia nasporených nevyplatených súm odvedených do tzv. II. piliera v prípade uzavretia zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca dočasný dôchodok alebo obmedzenie ich prevodu oprávnenej osobe určenej v zmluve o poistení dôchodku vyplývajúce z ustanovení § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení, je preto podľa navrhovateľov v rozpore s čl. 20 ods. 1 ústavy.

Navrhovatelia súčasne namietajú aj protiústavnosť právnej úpravy rezervného fondu solidarity upraveného v § 167 zákona o sociálnom poistení. Z uvedeného ustanovenia, ako aj z ustanovenia § 121 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, na ktoré sa § 167 ods. 1 zákona o starobnom dôchodkovom sporení odvoláva, vyplýva, že odvod sporiteľov do tzv. I. piliera vo výške 4,75 % z vymeriavacieho základu (sadzba poistného do rezervného fondu) je podľa názoru navrhovateľov potrebné posudzovať ako odvod, ktorý by mal byť súčasťou poistného na starobné poistenie a mal by mať vplyv na výšku dôchodkových dávok poskytovaných z tzv. I. piliera. Napriek tomu tento odvod nie je zohľadňovaný pri výpočte výšky dôchodkovej dávky konkrétneho sporiteľa, ale je použitý na úhradu dávok, na ktorých úhradu nie je dostatok finančných prostriedkov v príslušnom základnom fonde, a na úhradu škody spôsobenej dôchodkovou správcovskou spoločnosťou a depozitárom, hoci tieto by mali byť hradené zo štátneho rozpočtu. Navrhovatelia vyslovili názor, v zmysle ktorého nie je udržateľné, aby sa *„sporitelia povinne skladali Sociálnej poisťovni na úhradu nedostatku finančných prostriedkov spôsobených zlým hospodárením“* alebo uhradili škody, ktoré spôsobili svojimi nezákonnými rozhodnutiami a postupmi dôchodkové správcovské spoločnosti. Navrhovatelia sa preto domnievajú, že právna úprava rezervného fondu uvedená v § 167 zákona o starobnom dôchodkovom sporení je v rozpore s právom vlastníť majetok zaručeným čl. 20 ods. 1 ústavy.

Navrhovatelia na základe uvedených skutočností navrhli, aby ústavný súd nálezom takto rozhodol:

„Ustanovenia § 32, § 33 a § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony a ustanovenie § 167 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov nie sú v súlade s ustanoveniami článku 12 ods. 2 a článku 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.“

Ústavný súd návrh skupiny poslancov národnej rady predbežne prerokoval a uznesením č. k. PL. ÚS 47/2014-20 z 19. novembra 2014 ho prijal podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) na ďalšie konanie.

Po prijatí návrhu skupiny poslancov národnej rady na ďalšie konanie si ústavný súd podľa §39 ods. 1 zákona o ústavnom súde vyžiadal stanovisko k návrhu od národnej rady, vlády Slovenskej republiky (ďalej aj „vláda“) ako vedľajšieho účastníka, zastúpenej Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej aj „ministerstvo spravodlivosti“), ako aj Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej aj „ministerstvo práce“), pričom účastníkov konania zároveň požiadal, aby sa vyjadrili, či súhlasia s upustením od ústneho pojednávania vo veci.

Vyjadrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Minister práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky svoje vyjadrenie k návrhu doručil ústavnému súdu 23. januára 2015, pričom v jeho relevantnej časti uviedol:

«Ad 1.

K rozporu § 32, 33 a 46f zákona o SDS s Ústavou SR Časť I.

V tejto časti podania navrhovateľa namietajú rozpor § 32 zákona o SDS s čl. 12 ods. 2 Ústavy SR, nakoľko je podľa ich tvrdenia obmedzujúci a diskriminačný k značnej časti sporiteľov, pretože skupina nízkopríjmových sporiteľov nebude mať možnosť získať nasporenú sumu formou doživotného dôchodku. Navrhovateľa zároveň uvádzajú, že obmedzovanie skupiny nízkopríjmových sporiteľov a zvýhodňovanie skupiny vysokopríjmových sporiteľov nie je dostatočne odôvodnené verejnými hodnotami a tento mechanizmus bol zákonodarcom schválený so zjavnou svojvôľou, v dôsledku čoho je táto právna úprava diskriminačná.

Podľa môjho názoru napádaná právna úprava nie je diskriminačná, a to z dôvodu, že ustanovenie § 32 zákona o SDS, ktoré navrhovateľa považujú za rozporné s Ústavou SR, neustanovuje podmienky, ktoré musí sporiteľ splniť, aby mu mohol byť vyplácaný doživotný dôchodok, ale obdobie poberania doživotného dôchodku a úpravu vyplatenia, resp. prevedenia časti nevyplateného doživotného dôchodku oprávnenej osobe, resp. dedičom v prípade smrti poberateľa doživotného dôchodku. Logicky toto ustanovenie teda nemôže zakladať nerovnaké postavenie medzi skupinou nízkopríjmových a vysokopríjmových sporiteľov.

Odhlíadnuc od predchádzajúceho, pri posudzovaní súladu právnej úpravy vyplácania dôchodkov zo starobného dôchodkového sporenia, vrátane doživotného dôchodku, s čl. 12 ods. 2 Ústavy SR, je potrebné toto ustanovenie vnímať ako ustanovenie, ktoré „... má všeobecný, deklaratórny charakter a nie charakter základného ľudského práva a slobody“ a „Jeho použitie je možné sa domáhať len v spojitosti s ochranou konkrétnych základných práv a slobôd ustanovených v ústave.“ (I. ÚS 17/1999). Zákon o SDS v § 2 ustanovuje, že účelom starobného dôchodkového sporenia je spolu s dôchodkovým

poistením podľa zákona o sociálnom poistení zabezpečiť príjem sporiteľovi v starobe a pozostalým pre prípad smrti. Z tohto účelu úpravy starobného dôchodkového sporenia, v ktorom je premietnuté základné právo občana na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri strate žiteľa zakotvené v čl. 39 ods. 1 Ústavy SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR vychádzalo pri príprave právnej úpravy vyplácania dôchodkov zo starobného dôchodkového sporenia.

V tomto kontexte je v nasledujúcich odsekoch bližšie odôvodnené, prečo považujem úpravu podmienok vyplácania doživotného dôchodku za súladnú s čl. 12 ods. 2 Ústavy SR.

Úvodom považujem za potrebné upozorniť na skutočnosť, že doterajšia právna úprava riešenie pre sporiteľov s nízkou nasporenou sumou neponúkala. Je vysoko pravdepodobné, že títo sporitelia by sa k svojim úsporám zo starobného dôchodkového sporenia nikdy nedostali, pretože by im poisťovne žiadny dôchodok neponúkli, a tak by ich nasporená suma mohla byť vyplatená až po smrti sporiteľa len oprávneným osobám, prípadne dedičom, čo nie je cieľová skupina, ktorá má byť zo starobného dôchodkového sporenia zabezpečená prioritne. Ak by boli poisťovne nútené takýto dôchodok ponúknuť, súvisiace náklady by požadovali premietnuť do dôchodkov ostatných sporiteľov (ktoré by sa automaticky znížili), a ak by to nebolo možné, hrozilo by, že by žiadna komerčná inštitúcia nemala záujem o vyplácanie dôchodkov zo starobného dôchodkového sporenia. Túto nedokonalosť v systéme vyriešila až rozsiahla novela zákona o SDS, tzv. anuitná novela (zákon č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony).

Prístup sporiteľa k doživotnému dôchodku logicky vychádza z dvoch základných faktorov, a to z nasporenej sumy sporiteľa a z veku sporiteľa pri vstupe do výplatnej fázy. Výplatná fáza systému starobného dôchodkového sporenia je totiž priamo podmienená výsledkom tzv. akumuláčnej fázy (obdobie platenia príspevkov do dôchodkového fondu starobného sporenia), a to výškou nasporenej sumy. Tá je do značnej miery závislá od subjektívnych faktorov sporiteľa, ktoré môže počas akumuláčnej fázy ovplyvňovať. Ide najmä o výšku základu, z ktorého sa vypočítava výška povinných príspevkov na starobné dôchodkové sporenie, obdobie účasti na starobnom dôchodkovom sporení, zhodnotenie príspevkov, čas podania žiadosti o vyplácanie dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia či možnosť platenia dobrovoľných príspevkov. Vzhľadom na to, že podmienky na vyplácanie dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia formou doživotného dôchodku môže ovplyvňovaním akumuláčnej fázy splniť každý sporiteľ, aj keď nie každému sa to vzhľadom na jeho subjektívne správanie v objektívnom prostredí podarí, nemožno označiť postavenie sporiteľov v prístupe k doživotnému dôchodku za nerovnaké. Naopak prístup k splneniu zákonných podmienok pre vyplácanie dôchodku doživotnou formou je rovnaký, nerovnaká je skutočnosť, či sporiteľ zákonné podmienky, resp. podmienky určené na základe zákonného splnomocnenia splnil.

Navrhovatelia v podaní poukazujú na nález Ústavného súdu SR, sp. zn. PL. ÚS 21/2000, z ktorého vyplýva, že analogické situácie možno regulovať odlišným spôsobom, ak tým zákonodarcia sleduje legitímny cieľ dosiahnuteľný práve zvoleným legislatívnym riešením. Úprava podmienok, za ktorých možno vyplácať dôchodok v doživotnej forme, podľa môjho názoru uvedené kritériá spĺňa z nasledujúcich dôvodov.

V kontexte vypustenia minimálneho obdobia sporenia v dĺžke desiatich rokov (z dôvodu umožnenia prístupu k nasporenej sume pre všetkých sporiteľov) je potrebné si uvedomiť, že podmienky na výplatu dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia splnia aj takí

sporitelia, ktorých úspory dosahujú niekoľko desiatok, resp. stoviek eur a ich doživotný dôchodok by dosahoval mesačne len niekoľko eur, resp. centov. Vzhľadom na to, že najmä v najbližších rokoch bude nezanedbateľné percento sporiteľov, ktorí si v systéme starobného dôchodkového sporenia sporili iba krátke obdobie a z toho dôvodu si nasporili nízku sumu (v roku 2015 môže ísť o viac ako 1/3 sporiteľov splňajúcich podmienky na výplatu dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia), Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR pri príprave anuitnej novely považovalo za nezodpovedné požadovať od subjektov, ktoré budú dôchodky zo starobného dôchodkového sporenia vyplácať, aby sa museli povinne zaviazat' k doživotnej výplate dôchodkov aj v prípade takýchto sporiteľov.

Zároveň by takýto doživotný dôchodok v relevantnej miere neprispieval k naplneniu Ústavou SR garantovaného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe. Naopak uvedené riešenie by znižovalo primeranosť hmotného zabezpečenia v starobe pre oveľa širšiu skupinu sporiteľov vzhľadom na to, že nákladnosť tohto riešenia by sa prejavila v znížení dôchodkov všetkých sporiteľov. Takéto riešenie by nebolo možné považovať za súladné s princípom proporcionality, ktorý je jedným zo znakov právneho štátu (PL. ÚS 3/00).

Zásadným obmedzujúcim a diskriminujúcim faktorom vo vzťahu k prístupu k vyplácaniu doživotného dôchodku je podľa navrhovateľov podmienka existencie dostatku nasporených prostriedkov, z ktorých by bolo možné vyplácať dôchodok aspoň vo vopred určenej najnižšej sume, ktorú je poisťovňa pripravená vyplácať. Je potrebné zdôrazniť, že podľa zákona o SDS, nebudú mať poisťovne na výpočet dôchodku k dispozícii iné individuálne parametre ako vek a nasporenú sumu sporiteľa. Preto, ak bude mať sporiteľ nasporenú dostatočnú sumu, nebude dôvod, aby mu poisťovňa doživotný dôchodok neponúkla, naopak, bude povinná mu ho ponúknuť.

V § 46 ods. 3 zákona o SDS sa uvádza: „Sumu dôchodku uvedenú v ponuke podľa odseku 1 písm. a) určí poisťiteľ použitím poistno-matematických metód tak, aby bola zabezpečená trvalá splniteľnosť záväzku poisťiteľa voči poistenému. Na ohodnotenie rizika pri určení sumy dôchodku uvedenej v ponuke podľa odseku 1 písm. a) použije poisťiteľ vlastné vierohodné predpoklady určené na základe dostupných údajov, pričom použitá pravdepodobnosť úmrtnosti zohľadňuje aj budúci demografický vývoj a jediným individuálnym rizikovým faktorom je vek budúceho poberateľa dôchodku.“ Nejde teda o žiadnu svojvôľu poisťiteľa, ako uvádzajú vo svojom podaní navrhovatelia. Zároveň na všetky parametre vstupujúce do výpočtu dôchodkov dohliada Národná banka Slovenska.

Anuitná novela arbitrárne neustanovuje najnižšiu sumu doživotného dôchodku. Mám za to, že „trhové riešenie“ je najvhodnejšie. Navyše, ak poisťiteľ určí minimálnu výšku mesačného dôchodku v istej sume, toto minimum sa bude vzťahovať na všetkých poberateľov dôchodku bez rozdielu, nedochádza teda k individualizácii.

Navrhovatelia zároveň vo svojom podaní uvádzajú nesprávne a nepodložené tvrdenie, že zákonodarca vo svojej dôvodovej správe k anuitnej novele deklaroval zámer zabezpečiť doživotne všetkých dôchodcov. Považujem za potrebné zdôrazniť, že cieľom anuitnej novely bolo zabezpečiť doživotný príjem v čo možno najvyššej sume a čo možno najväčšiemu počtu sporiteľov.

Časť II.

V tejto časti podania navrhovatelia namietajú rozpor § 32 zákona o SDS s čl. 20 ods. 1 Ústavy SR, nakoľko predmetné ustanovenie umožňuje oprávnenej osobe zo zmluvy o poistení dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia (ďalej len „zmluva o poistení dôchodku“), resp. dedičom len výplatu rozdielu sumy 84 mesačných dôchodkov

a sumy poberateľovi reálne vyplatených dôchodkov v období siedmich rokov od začiatku poberania doživotného dôchodku, a nie výplatu celej nasporenej sumy.

Domnievam sa, že navrhovatelia si nesprávne vyložili napádané ustanovenie § 32 zákona o SDS, v dôsledku čoho aj nesprávne poukazujú na jeho nesúlاد s čl. 20 ods. 1 Ústavy SR. Predmetné ustanovenie totiž upravuje právne vzťahy fyzickej osoby, ktorá je už poberateľom doživotného dôchodku, a to na základe zmluvy o poistení dôchodku ako poistnej zmluvy sui generis.

Podľa § 46f ods. 1 zákona o SDS zmluvou o poistení dôchodku sa poistiteľ zaväzuje, že za jednorazové poistné podľa podmienok ustanovených v tomto zákone

- a) bude poistenému alebo pozostalej osobe vyplácať dohodnutý dôchodok,*
- b) vyplatí alebo prevedie oprávnenej osobe podľa § 40a ods. 1 sumu podľa § 32 ods. 2.*

Podľa § 46f ods. 6 zákona o SDS jednorazové poistné je suma uvedená v certifikáte.

Podľa § 46g ods. 9 zákona o SDS, ak v odsekoch 1 až 8 a § 46 ods. 2, § 46a ods. 2 a § 46f zákona o SDS nie je ustanovené inak, na zmluvu o poistení dôchodku sa použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka okrem ustanovení § 43a ods. 2, § 788 ods. 2 písm. f) a ods. 3, § 792a ods. 2 písm. d), g) až i), § 794, § 796, § 797 ods. 3, § 798, § 799 ods. 2 a 3, § 800 až 802a, § 803 ods. 2 a 4, § 804, 816, 817, 819 a § 842 až 844 Občianskeho zákonníka.

Podľa § 788 ods. 1 Občianskeho zákonníka poistnou zmluvou sa poistiteľ zaväzuje poskytnúť v dojednanom rozsahu plnenie, ak nastane náhodná udalosť v zmluve bližšie označená a fyzická alebo právnická osoba, ktorá s poistiteľom poistnú zmluvu uzavrela, je povinná platiť poistné.

Podľa § 46g ods. 6 zákona o SDS dôchodková správcovská spoločnosť (ďalej len „DSS“) prevedie poistiteľovi, s ktorým poistník uzatvoril zmluvu o poistení dôchodku, peňažné prostriedky v hodnote zodpovedajúcej sume uvedenej v certifikáte alebo po dohode s poistiteľom iný majetok v hodnote zodpovedajúcej sume uvedenej v certifikáte do troch pracovných dní od zaevidovania údajov zo zmluvy o poistení dôchodku podľa odseku 2. Peňažné prostriedky alebo iný majetok prevedený podľa predchádzajúcej vety sú jednorazové poistné.

Z uvedeného vyplýva, že jednorazové poistné, ktorým je suma uvedená v certifikáte, t. j. nasporená suma alebo jej časť, sa uzavretím zmluvy o poistení dôchodku stáva pohľadávkou poistiteľa. K uspokojeniu pohľadávky dochádza prevodom prostriedkov priamo z osobného dôchodkového účtu (ďalej len „ODÚ“) sporiteľa na účet poistiteľa. Týmto zaniká vlastnícke právo sporiteľa k prostriedkom nasporeným na ODÚ a vzniká vlastnícke právo poistiteľa k týmto prostriedkom. Napriek tomu, že vlastnícke právo k uvedeným finančným prostriedkom tomuto sporiteľovi zaniklo, zákon o SDS jeho dedičom, resp. oprávnenej osobe v § 32 ods. 2 zákona o SDS zakladá právo dediť rozdiel sumy 84 mesačných dôchodkov a sumy poberateľovi reálne vyplatených dôchodkov v období siedmich rokov od začiatku poberania doživotného dôchodku. Navrhovatelia v podaní poukazujú na nesúlاد uvedenej právnej úpravy s čl. 20 ods. 1 Ústavy SR z dôvodu obmedzenia práva dediť len tento rozdiel, pričom podľa ich názoru by predmetom dedenia mala byť celá nasporená suma.

Keďže vlastnícke právo poberateľa doživotného dôchodku k jednorazovému poistnému, ktorým je nasporená suma neexistuje, zastávam právny názor, že § 32 zákona o SDS je v súlade s čl. 20 ods. 1 Ústavy SR.

Vzhľadom na nesprávne tvrdenia, ktoré navrhovatelia v časti II. podania uvádzajú, považujem za nevyhnutné k nim zaujať stanovisko.

Pre porovnanie navrhovateľa uviedli znenie § 40 zákona o SDS účinné do 31.12.2014, na základe ktorého dospeli k názoru, že „predmetom dedenia v starobnom dôchodkovom sporení by mala byť aktuálna hodnota osobného dôchodkového účtu zomretého sporiteľa, a to ku dňu smrti sporiteľa...“.

Navrhovateľa nesprávne uvádzajú deň rozhodujúci pre určenie sumy zodpovedajúcej aktuálnej hodnote ODÚ, ktorá prináleží tzv. oprávnenej osobe, resp. dedičom. Podľa doterajšieho § 40 zákona o SDS je ním deň predchádzajúci dňu výplaty (resp. deň prevodu na ODÚ oprávnenej osoby, resp. dediča) a nie deň smrti sporiteľa, ako uvádzajú navrhovateľa.

K uvedeným tvrdeniam je ďalej nutné uviesť, že už doterajšie znenie § 40 zákona o SDS rieši dedenie prostriedkov na ODÚ sporiteľa a poberateľa dôchodku ako disponibilného prebytku (programovým výberom). Doterajšia právna úprava však vôbec neupravovala dedenie po poberateľovi doživotného dôchodku (v porovnaní s anuitnou novelou a dedením v prípade smrti poberateľa doživotného dôchodku v prvých siedmich rokoch po začatí jeho poberania). Zákon o SDS aj vďaka úpravám vykonaným anuitnou novelou zohľadňuje dedenie:

1. po sporiteľovi v sporiacej fáze (§ 40),
2. po sporiteľovi, ktorý už splňa podmienky, aby mohol požiadať o dôchodok zo starobného dôchodkového sporenia, ale zo subjektívnych dôvodov, tak ešte neurobil (§ 40),
3. po sporiteľovi, ktorý nie je poberateľom žiadnej formy dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia, ale zvolil si poberanie dávky - výnos z investovania (§ 40),
4. po sporiteľovi - poberateľovi dôchodku vo forme programového výberu (§ 40 v spojitosti s § 6),
5. pozostalostného dôchodku (§ 34 a § 37),
6. po poberateľovi doživotného dôchodku v prvých siedmich rokoch od začatia poberania tohto dôchodku (§ 40a),
7. po poistníkovi, ktorý zomrie v období medzi podpisom zmluvy o poistení dôchodku a dňom vzniku povinnosti poistiteľa plniť z tejto zmluvy (§ 40a a § 46g ods. 5), kedy sa vyplatí celá suma jednorazového poistného (znižená o náklady na výplatu).

Požiadavka navrhovateľov (štvrtý odsek tejto časti podania), aby predmetom dedenia bola aktuálna hodnota ODÚ ku dňu smrti sporiteľa je nevykonateľná z dvoch dôvodov:

a) Ak ide o smrť sporiteľa, t.j. sporiteľa v sporiacej fáze alebo poberateľa dôchodku formou programového výberu (§ 33a zákona o SDS), bol anuitnou novelou v § 40 zákona o SDS zámerne upravený dátum rozhodujúci pre určenie zostatku na ODÚ zomrelého na deň, kedy sa o úmrtí DSS dozvedela. Medzi dňom úmrtia a dňom, kedy sa o úmrtí DSS dozvie môže uplynúť niekoľko dní, či týždňov a aktuálna hodnota dôchodkovej jednotky sa mení každý deň. Ak by DSS zohľadňovala aktuálnu hodnotu ODÚ ku dňu smrti, nemusela by zodpovedať aktuálnej hodnote ODÚ v čase, keď by DSS odpisovala dôchodkové jednotky za účelom výplaty peňažného ekvivalentu oprávnenej osobe, resp. dedičovi. Oprávnenej osobe (dedičovi) by vyplácala, resp. prevádzala na jej (jeho) ODÚ viac alebo menej v porovnaní s nasporenou sumou, ktorú eviduje DSS ku dňu, kedy sa o úmrtí dozvedela.

b) Vzhľadom na to, že navrhovateľa sa v časti II. podania venujú dedeniu po poberateľovi doživotného dôchodku, je potrebné uviesť, že ak DSS prevedie poistiteľovi celú nasporenú sumu za účelom vyplácania celej nasporenej sumy len formou doživotného dôchodku, ODÚ sporiteľa zostane nulový, DSS ho zruší a oprávnené osoby, resp. dedičia nemajú od DSS nárok

na žiadnu výplatu. Ak DSS prevedie na účely výplaty tohto dôchodku len časť prostriedkov z ODÚ, zvyšná časť prostriedkov na ODÚ bude predmetom dedenia.

K deviatemu odseku časti II. podania uvádzam, že tvrdenie navrhovateľov o nutnosti uzatvorenia zmluvy o poistení dôchodku je nesprávne; je na vôli sporiteľa, či a kedy sa po splnení zákonných podmienok rozhodne zmluvu o poistení dôchodku uzatvoriť (napr. v PZP možno hovoriť o povinnosti vlastníka motorového vozidla uzatvoriť zmluvu, a to pod sankciou pokuty). K údajnej protiústavnej úprave dedenia v prvých siedmich rokoch od začatia poberania doživotného dôchodku uvádzam, že doterajšia úprava zákona o SDS neobsahovala žiadnu úpravu dedenia po poberateľovi dôchodku od poistiteľa. Vzhľadom na nedostatočné odôvodnenie, mi ani nie je zrejmé, v čom navrhovatelia považujú mechanizmus zavedený anuitnou novelou, podľa ich názoru obmedzujúci prístup sporiteľa k svojmu majetku ešte za života, za nesúladný s Ústavou SR, pretože prístup sporiteľa za jeho života k nasporenej sume bol pred účinnosťou anuitnej novely ešte striktnější. Ak by sa aj pristúpilo k takej právnej úprave, kde by mal sporiteľ možnosť voľby medzi doživotným dôchodkom s tzv. garanciou siedmich rokov pre dedičov (ktorá zníži dôchodok v priemere o cca 2 %) alebo doživotným dôchodkom bez garancie siedmich rokov pre dedičov, celková výška doživotných dôchodkov aj tých poberateľov, ktorí by si nezvolili 7 ročnú garanciu dedenia, by z dôvodu nárastu rizika antiselekcie (t. j. niektorí poistení by sa zaradili do skupiny, ktorej skutočné riziko je vyššie než danej skupine priradila poisťovňa - dôsledkom antiselekcie je nutnosť zvýšiť poisťné všetkým, resp. zmeniť rozdelenie do rizikových skupín) klesla v priemere o približne ďalších 3,5 %.

Opakovane pripomínam účel starobného dôchodkového sporenia, ktorým je spolu s dôchodkovým poistením podľa zákona o sociálnom poistení zabezpečiť sporiteľovi príjem v starobe, od čoho sa odvíjal mechanizmus nastavenia dôchodkového zabezpečenia zo starobného dôchodkového sporenia. Účelom nie je jednorazovo, resp. v krátkom časovom úseku vyplatiť nasporenú sumu, s výnimkou prípadov, keď vzhľadom na mimoriadne nízku nasporenú sumu by iné riešenie bolo neúčelné, ale v čo najväčšej možnej miere garantovať doživotné vyplácanie dôchodku, samozrejme pri snahe vytvoriť predpoklady pre poskytovanie dôchodkov v čo najvyššej možnej sume pre čo najväčší počet poberateľov dôchodkov zo systému starobného dôchodkového sporenia. Už zo samotnej podstaty tohto systému vyplýva, že by malo ísť o primárny systém zabezpečenia fyzickej osoby v starobe, a že tento systém by nemal byť nahrádzaný systémom pomoci v hmotnej núdzi (štátna sociálna dávka), k čomu by mohlo dochádzať v prípade plošného umožnenia jednorazového, resp. krátkodobého vyplácania nasporenej sumy.

Časť III.

V časti III. podania je navrhovateľmi namietaný rozpor § 33 zákona o SDS s čl. 20 ods. 1 Ústavy SR, a to z dôvodu „nededenia“ sumy určenej na výplatu dočasného dôchodku v prípade úmrtia poberateľa dôchodku počas určeného obdobia.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že vzhľadom na to, že sporiteľovi od uzatvorenia zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej má byť vyplácaný dočasný dôchodok, zaniká vlastnícke právo k finančným prostriedkom tvoriacim nasporenú sumu, ktoré sa stávajú podľa zákona jednorazovým poisťným, zastávam právny názor, že § 33 zákona o SDS je v súlade s čl. 20 ods. 1 Ústavy SR z rovnakých dôvodov ako boli uvedené k časti II. podania.

Ďalej k tvrdeniu navrhovateľa o protiústavnosti „nededenia“ pri voľbe dočasného dôchodku uvádzam, že ak má byť sporiteľovi vyplácaný dočasný dôchodok, či už podľa § 33 ods. 2 alebo § 33 ods. 3 zákona o SDS, rovnako spĺňa podmienky aj pre výplatu dôchodku

formou programového výberu (§ 33a ods. 2 alebo § 33a ods. 3 zákona o SDS - ak by žiadna DSS nepredložila ponuku na výplatu dôchodku formou programového výberu, sporiteľ má vždy možnosť požiadať o túto formu výplaty dôchodku v DSS, ktorej je sporiteľom, a to na základe § 46d zákona o SDS). Ak sa rozhodne pre dočasný dôchodok od poisťiteľa, berie tým do úvahy aj skutočnosť, že k dedeniu v prípade skoršieho úmrtia nedôjde. Ak má však záujem zabezpečiť aj svojich blízkych, môže si zvoliť dôchodok od DSS vo forme programového výberu, ktorý zabezpečuje vyplatenie peňažného ekvivalentu zostatku na jeho ODÚ oprávnenej osobe alebo dedičovi, ak dôjde k jeho úmrtiu skôr ako dôjde k vyčerpaniu sumy zodpovedajúcej aktuálnej hodnote jeho ODÚ. Práve z dôvodu existencie pravdepodobnosti, že poisťník zomrie skôr, než uplynie stanovené obdobie výplaty dôchodku, môže poisťiteľ v prostredí rozvinutého anuitného trhu ponúknuť všetkým záujemcom o poberanie tohto dôchodku vyššiu sumu dôchodku, než by im bola ponúknutá v prípade, že by sa mal dôchodok, v prípade ich smrti pred uplynutím obdobia dohodnutého v zmluve, dovýplácať.

K poisťným produktom je nutné vo všeobecnosti uviesť, že poisťiteľ nespravuje poisťníkov majetok, ako je tomu v starobnom dôchodkovom sporení, kde má sporiteľ svoj ODÚ s dôchodkovými jednotkami, ktoré sú peňažným ekvivalentom jeho úspor a za takúto správu platí DSS aj príslušnú odplatu. Poisťiteľ poskytuje poisťníkovi službu, z ktorej je zaviazaný vyplácať mu dôchodok v určitom období, prípadne doživotne.

Časť IV.

V tejto časti podania navrhovateľa poukazujú na protiústavnosť zmluvy o poistení dôchodku a tiež nemožnosti poberania doživotného dôchodku pri nesplnení zákonných podmienok oproti povinnosti poisťiteľa vyplácať na žiadosť sporiteľa dočasný dôchodok aj napriek nesplneniu zákonných podmienok. Uvedené primerane platí aj na vyplácanie programového výberu.

Na základe analýzy uvedenej časti podania zastávam názor, že navrhovateľa dospeli k nesprávnemu právnemu výkladu ustanovení týkajúcich sa možnosti vyplácať dočasný dôchodok podľa § 33 ods. 3 zákona o SDS tzv. sporiteľovi s nízkou nasporenou sumou, teda takému, ktorému nebola vyhotovená ponuka na doživotný dôchodok a zároveň nespĺňa podmienky na vyplácanie dočasného dôchodku podľa § 33 ods. 2 zákona o SDS. Navrhovateľa totiž nesprávne uvádzajú, že uvedená možnosť vyplácania dočasného dôchodku prichádza do úvahy vtedy, keď nie sú splnené zákonné podmienky na vyplácanie dočasného dôchodku.

Podľa § 29 zákona o SDS sa zo starobného dôchodkového sporenia za podmienok ustanovených týmto zákonom vypláca starobný dôchodok a predčasný starobný dôchodok, a to formou

- a) doživotného dôchodku,
- b) dočasného dôchodku,
- c) programového výberu.

Podmienky vyplácania dôchodkov formou dočasného dôchodku upravuje celé ustanovenie § 33 zákona o SDS, čo znamená, že aj podmienka uvedená v § 33 ods. 3 zákona o SDS je zákonnou podmienkou. Nemožno teda súhlasiť s tvrdením predkladateľov, že ustanovenie § 32 zákona o SDS v spojitosti s § 33 ods. 3 a § 33a ods. 3 zákona o SDS je diskriminačné a v rozpore s čl. 12 ods. 2 Ústavy SR, z dôvodu obmedzenia možnosti sporiteľov dohodnúť si vyplácanie starobného dôchodku formou doživotného dôchodku aj bez splnenia podmienok jeho výplaty. Uvedené tvrdenie totiž vychádza z nepravdivej premisy „nezákonnej“ podmienky na vyplácanie dočasného dôchodku po nesplnení „zákonnej“ podmienky.

Ako už bolo uvedené v odôvodnení k časti I. podania, právo sporiteľ'a s nízkou nasporenou sumou a povinnosť poisťiteľa uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa má vyplácať dočasný dôchodok z dôvodu takej nízkej nasporenej sumy, že žiadny poisťiteľ neponúkol sporiteľ'ovi výplatu doživotného dôchodku, vychádza zo zámeru nájsť spôsob, akým by sa každý sporiteľ mohol dostať k svojim nasporeným prostriedkom. Vecným dôvodom pre odlišnú úpravu pri vyplácaní formou doživotného dôchodku a dočasného dôchodku je, že ak by bola zákonom uložená povinnosť takúto nízkou nasporenú sumu vyplácať doživotne, strácal by sporiteľ na jednej strane a poisťovňa by na druhej strane vplyvom nerentabilnosti produktu nemala záujem o vyplácanie takéhoto produktu a tým ani o vstup na trh s anuitami.

Poisťitelia sú zo zákona povinní ponúknuť každému sporiteľ'ovi, ktorý má dostatok úspor, výplatu doživotného dôchodku. Predkladateľ anuitnej novely preferuje doživotnú výplatu dôchodkov pred ostatnými formami, avšak nie za každú cenu. Je potrebné zohľadňovať spomínanú nákladovú efektívnosť. Sporiteľ, ktorému nebude ponúknutý doživotný dôchodok, pretože sa so svojimi úsporami ocitol tesne pod hranicou sumy, za ktorú je možné ponúknuť najnižší doživotný dôchodok, bude môcť poberať dočasný dôchodok, resp. dôchodok vyplácaný programovým výberom, ktorého dĺžka výplaty sa bude tesne približovať priemernej dĺžke výplaty doživotných dôchodkov.

Navyše v štvrtom odseku tejto časti podania navrhovatelia opäť nesprávne uvádzajú povinnosť sporiteľ'a uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku, pričom ide o voľbu sporiteľ'a.

Rovnako v prvej vete piateho odseku tejto časti podania navrhovatelia zmätočne uvádzajú schopnosť poisťiteľa vyplácať dočasný dôchodok v prípade nesplnenia podmienok podľa § 33 ods. 2 zákona o SDS z dôvodu, že „každá poisťovňa je schopná vyplácať starobný dôchodok z II. piliera aspoň v minimálnej sume, ktorú si určí a zaeviduje do ponukového systému v zmysle ust. § 46e ods. 8 zákona č. 43/2004 Z. z.“, pričom v § 46e ods. 8 zákona o SDS je ustanovená povinnosť poisťiteľa zaevidovať len najnižšiu sumu doživotného dôchodku.

Časť V.

V tejto časti podania navrhovatelia poukazujú na rozpor právnej úpravy vyplácania dočasného dôchodku s čl. 20 ods. 1 Ústavy SR z dôvodu absencie možnosti dedenia nevyplatených súm dočasného dôchodku.

Rovnako ako v stanovisku k časti II. a III. podania je potrebné konštatovať, že vzhľadom na to, že vlastnícke právo poberateľa dočasného dôchodku k jednorazovému poistnému, ktorým je nasporená suma neexistuje, nemožno uvažovať o dedičskom práve pozostalých poberateľa dočasného dôchodku na nevyplatenú časť nasporenej sumy. Z tohto dôvodu nepovažujem úpravu dočasného dôchodku za rozpornú s ústavnou garanciou vlastníť majetok vrátane práva tento majetok zdediť.

Navyše v prvom odseku tejto časti podania navrhovatelia uvádzajú, že prijatím anuitnej novely došlo k obmedzeniu prístupu k úsporám sporiteľ'ov z dôvodu obmedzenia možnosti voľby vyplácania dôchodku formou programového výberu, v dôsledku čoho sú poisťitelia odkázaní na ďalšie formy dôchodku a majú povinnosť uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku a uhradiť životnej poisťovni jednorazové poistné.

S uvedeným tvrdením o obmedzení prístupu k výplatu dôchodku formou programového výberu nie je možné súhlasiť, a to z nasledujúcich dôvodov:

- anuitnou novelou sa zabezpečilo, že vyššie percento sporiteľ'ov s vyššou nasporenou sumou bude mať prístup k tejto forme výplaty oproti pôvodnej právnej úprave (rádovo cca 4 krát viac sporiteľ'ov),

- *anuitná novela umožnila výplatu dôchodku formou programového výberu aj sporiteľom s menšou nasporenou sumou (§ 33a ods. 3 zákona o SDS),*
- *anuitná novela umožnila výplatu dôchodku formou programového výberu z majetku tvoreného výlučne z dobrovoľných príspevkov.*

Navrhovatelia zároveň opäť mylne uvádzajú povinnosť sporiteľa uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku.

V druhom odseku časti V. podania navrhovatelia (bez zdôvodnenia) poukazujú na netradičnosť jednorazovej úhrady poistného v prospech poistiteľa. S uvedeným tvrdením nesúhlasím, nakoľko v európskych krajinách so základným dvojpilierovým dôchodkovým systémom [t. j. v krajinách, v ktorých je súčasťou základného dôchodkového systému okrem I. piliera (zvyčajne dávkovo definovaného a priebežne financovaného) aj príspevkovo definovaný II. pilier (tzv. 1st pillar bis)] je doživotný dôchodok najbežnejšou formou výplaty dôchodku a základným prvkom ich výplatnej fázy. Pre určenie sumy dôchodku je potrebné poznať sumu poistného (nasporená suma sporiteľa) s následnou povinnosťou previesť toto poistné poisťovni, t.j. zaplatiť poisťovni za poskytnutie služby. Rovnako podľa § 796 ods. 1 Občianskeho zákonníka ten, kto s poistiteľom uzavrel poistnú zmluvu, je povinný platiť poistné, a to za dohodnuté poistné obdobie (bežné poistné); možno tiež dohodnúť, že poistné bude zaplatené naraz za celú dobu, na ktorú bolo poistenie dojednané (jednorazové poistné).

V štvrtom odseku tejto časti podania navrhovatelia nesprávne uvádzajú podmienenosť povinnosti poistiteľa vyplácať pozostalostné dôchodky neuplynutím 7 ročného obdobia poberania doživotného dôchodku. Pozostalostné dôchodky, ak bolo ich vyplácanie dohodnuté, bude musieť poistiteľ vyplácať bez ohľadu na to, či obdobie 7 ročnej garancie výplaty doživotného dôchodku uplynulo. Okruh osôb, ktorých sa uvedené plnenia týkajú, pritom ani nemusí byť ten istý, keďže pri pozostalostnom dôchodku sú zabezpečení pozostalí (vdova/vdovec a/alebo siroty) a pri plnení z titulu 7 ročnej garancie oprávnená osoba (pričom rovnako ako v sporiacej fáze môže ísť napr. aj o právnickú osobu), resp. dedičia.

Pri výpočte dočasného dôchodku poistiteľ zohľadňuje tzv. riziko dožitia. V šiestom odseku časti V. podania sa navrhovatelia nesprávne domnievajú, že poistiteľ nie je oprávnený kalkulovať do výšky dôchodku toto riziko, nakoľko skutočnosť, či sa poistník dožije nasledujúceho mesiaca nie je náhodná udalosť. S uvedeným tvrdením nemožno súhlasiť, keďže nemožno určiť, či sa fyzická osoba určitého veku dožije alebo nie. Navyše podľa § 788 ods. 1 Občianskeho zákonníka poistnou zmluvou sa poistiteľ zaväzuje poskytnúť v dojednanom rozsahu plnenie, ak nastane náhodná udalosť v zmluve bližšie označená a fyzická alebo právnická osoba, ktorá s poistiteľom poistnú zmluvu uzavrela, je povinná platiť poistné. Podľa § 790 písm. b) Občianskeho zákonníka „poistiť možno najmä ... fyzickú osobu pre prípad jej telesného poškodenia, smrti, dožitia sa určitého veku alebo pre prípad inej poistnej udalosti (poistenie osôb)“.

Ad 2.

K rozporu § 167 zákona o sociálnom poistení s Ústavou SR

Navrhovatelia vo svojom podaní poukazujú aj na protiústavnosť právnej úpravy rezervného fondu solidarity upraveného v § 167 zákona o sociálnom poistení v spojení s § 121 zákona o SDS, ktorá podľa ich názoru spočíva v jej nesúlade s čl. 20 ods. 1 Ústavy SR, podľa ktorého každý má právo vlastníť majetok, vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký obsah a ktorý zaručuje dedenie majetku.

Finančné prostriedky rezervného fondu solidarity sú v súlade s § 167 zákona o sociálnom poistení určené na výplatu dávok, ak v príslušnom základnom fonde nie je dostatok finančných prostriedkov. Okrem uvedeného, podľa § 121 zákona o SDS, ručí Sociálna poisťovňa v plnom rozsahu z rezervného fondu solidarity za škodu spôsobenú rozhodnutím, postupom alebo iným konaním DSS a depozitára, ktoré sú v rozpore s týmto zákonom alebo iným právnym predpisom, ak mali za následok poškodenie majetku v dôchodkovom fonde.

Podľa § 128 ods. 11 zákona o sociálnom poistení poistné do rezervného fondu solidarity platí zamestnávateľ, povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba, dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba a štát.

Podľa § 137 zákona o sociálnom poistení je sadzba poistného do rezervného fondu solidarity pre zamestnávateľa, povinne dôchodkovo poistenú samostatne zárobkovo činnú osobu a dobrovoľne dôchodkovo poistenú osobu 4,75 % z vymeriavacieho základu a pre štát 2 % z vymeriavacieho základu.

Podľa § 61 zákona o sociálnom poistení je osobný vymeriavací základ úhrn vymeriavacích základov za kalendárny rok, z ktorých sa zaplatilo poistné na dôchodkové poistenie alebo z ktorých sa poistné na dôchodkové poistenie považuje za zaplatené.

Podľa § 62 zákona o sociálnom poistení sa osobný mzdový bod na určenie sumy dôchodkovej dávky určí ako podiel osobného vymeriavacieho základu a všeobecného vymeriavacieho základu.

Suma starobného dôchodku poistenca, ktorý je sporiteľ, sa určuje podľa § 66 ods. 6 zákona o sociálnom poistení tak, že suma jeho starobného dôchodku sa určí na základe vymeriavacích základov, obdobia dôchodkového poistenia a aktuálnej dôchodkovej hodnoty, rovnako ako suma starobného dôchodku poistenca, ktorý nie je sporiteľ, a následne sa zníži, v závislosti od pomeru sadzby povinných príspevkov na starobné dôchodkové sporenie a sadzby poistného na starobné poistenie poistenca, ktorý nie je sporiteľ, o tomto podiele zodpovedajúcu časť sumy starobného dôchodku patriacej za obdobie starobného dôchodkového sporenia.

Podľa navrhovateľov je poistné platené do rezervného fondu solidarity vo výške 4,75 % z vymeriavacieho základu potrebné posudzovať ako odvod sporiteľa, ktorý by mal byť súčasťou poistného na starobné poistenie, pretože sa odvíja od výšky vymeriavacích základov a mal by mať vplyv na výšku dôchodkových dávok poskytovaných sporiteľovi z I. piliera. Uvedené tvrdenie však nemá oporu v súčasnej právnej úprave, ktorá jednoznačne definuje sadzbu 4,75 % z vymeriavacieho základu do rezervného fondu solidarity. Okrem uvedeného, rovnaká zásada by musela platiť aj na poistenca, ktorý nie je sporiteľ. Navrhovatelia pritom neodôvodňujú, prečo by sa malo poistné platené do rezervného fondu solidarity v plnom rozsahu presunúť len do poistného na starobné poistenie, ak je rezervný fond solidarity určený na úhradu finančných prostriedkov všetkých základných fondov Sociálnej poisťovne, ktoré sú určené na výplatu dávok sociálneho poistenia. Uplatnenie uvedenej zásady v právnej úprave sociálneho poistenia by spôsobilo podstatný pokles finančných prostriedkov v rezervnom fonde solidarity (zostali by len platby poistného štátom), čím by tento fond stratil svoj praktický význam. Súčasne by to znamenalo, že úlohy, ktoré má plniť tento fond, by musel vo forme finančných záruk prevziať štát.

Ďalej navrhovatelia kriticky poukazujú na to, že podľa § 121 zákona o starobnom dôchodkovom sporení sa finančné prostriedky rezervného fondu solidarity majú použiť na úhradu škody spôsobenej DSS a depozitárom a na úhradu nedostatku finančných prostriedkov Sociálnej poisťovne spôsobených zlým hospodárením. Podľa ich názoru, by tieto škody mali byť uhradené zo štátneho rozpočtu. Uvedené skutočnosti podľa nich spôsobujú,

že § 167 zákona o sociálnom poistení, ktorý obsahuje právnu úpravu rezervného fondu solidarity, je v rozpore s právom vlastníť majetok, ktoré je garantované v čl. 20 ods. 1 Ústavy SR. Neuvádzajú však, či a aká príčinná súvislosť je medzi právnou úpravou rezervného fondu solidarity, a teda povinnosťou platiť poistné do tohto fondu a porušením ústavného práva vlastníť majetok. Ak je podľa navrhovateľov neudržateľné, že poistenec, ktorý je sporiteľ, sa má platením poistného do rezervného fondu solidarity podieľať na „plátaní“ dier v štátnom rozpočte, tak potom to isté by malo platiť vo vzťahu k poistencovi, ktorý nie je sporiteľ, a teda nemá žiadny právny vzťah k systému starobného dôchodkového sporenia, pričom z tohto fondu, do ktorého tiež platí rovnaké poistné, sa majú uhrádzať škody spôsobené na majetku v dôchodkovom fonde nezákonným konaním alebo rozhodnutím DSS, resp. depozitára. Navyše je potrebné uviesť, že poistné na starobné poistenie platené poistencom, resp. jeho zamestnávateľom, bez ohľadu na to, či je alebo nie je poistenec sporiteľ, nie je majetkom poistenca, a to ani vtedy, ak sa navýši o poistné v súčasnosti platené do rezervného fondu solidarity v sadzbe 4,75 % z vymeriavacieho základu.

Na základe uvedených skutočností možno podanie navrhovateľov na vyslovenie nesúladu príslušných ustanovení zákona o SDS a zákona o sociálnom poistení s Ústavou SR označiť za zmatečné, nedostatočne odôvodnené, vychádzajúce z nesprávneho právneho posúdenia veci a zavádzajúce.»

Vyjadrenie Národnej rady Slovenskej republiky

Predseda národnej rady vo svojom vyjadrení doručenom ústavnému súdu 30. januára 2015 oznámil, že netrvá na ústnom pojednávaní, a okrem iného uviedol:

«K časti I., II. a III.

Protiústavnosť právnej úpravy doživotného dôchodku (I. a II.) Protiústavnosť právnej úpravy dočasného dôchodku (III.)

Namietaný nesúlad v právnej úprave doživotného dôchodku podľa § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení navrhovateľa vidia v dvoch rovinách:

Právna úprava doživotného dôchodku znevýhodňuje skupinu nízkoprijemných sporiteľov (časť I.), ktorí nastavením podmienok vyplácania doživotného dôchodku strácajú možnosť získať nasporené peniaze formou výplaty doživotného dôchodku, nakoľko je na rozhodnutí poistiteľa - poisťovne, ktorá stanovuje najnižšiu sumu, ktorú je ochotná vyplácať formou doživotného dôchodku. Tým je podľa navrhovateľov znevýhodnená (diskriminovaná) jedna skupina, a to na základe jej iného postavenia v systéme starobného dôchodkového sporenia, čo je v rozpore s čl. 12 ods. 2 ústavy, podľa ktorého sa základné práva a slobody zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie.

Podľa čl. 39 ods. 1 ústavy majú občania právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa. Podrobnosti o týchto právach ustanoví zákon (čl. 39 ods. 3 ústavy).

V intenciách takto ustanovených základných práv sú upravené podmienky nároku na starobný dôchodok, vdovský dôchodok, vdovecký dôchodok v zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení (I. pilier) a dôchodky zo starobného dôchodkového sporenia podľa zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov (II. pilier) a podmienky na ich vyplácanie.

Navrhovateľmi uvádzaná protiústavnosť (rozpor s čl. 12 ods. 2 ústavy) v zavedení mechanizmu selekcie medzi sporiteľmi v ustanovení § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení nemožno považovať za opodstatnenú, nakoľko toto ustanovenie neupravuje podmienky na vyplácanie doživotného dôchodku, ale upravuje obdobie poberania dôchodku a úpravu prevedenia nevyplatennej časti doživotného dôchodku v prípade smrti poberateľa, t. j. formu vyplácania dôchodku. Zákon o starobnom dôchodkovom sporení ustanovuje rovnaké podmienky vyplácania starobného dôchodku a predčasného starobného dôchodku pre všetkých jej účastníkov, a to v § 30 podmienky pre vyplácanie starobného dôchodku a v § 31 podmienky pre vyplácanie predčasného starobného dôchodku. Pre starobný dôchodok platí podmienka, že sa vypláca najskôr od prvého dňa kalendárneho mesiaca, v ktorom sporiteľ dovŕšil dôchodkový vek. Aby sporiteľovi vznikol nárok na predčasný starobný dôchodok, musí splniť podmienku, že sporiteľovi vznikol nárok na výplatu predčasného starobného dôchodku podľa zákona o sociálnom poistení alebo druhú podmienku, že súčet súm predčasného starobného dôchodku, na ktorého výplatu vznikol nárok, a doživotného predčasného starobného dôchodku je ku dňu začatia ich vyplácania vyšší ako 1,2-násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu.

Vzhľadom na skutočnosť, že suma dôchodkov z I. aj II. piliera sa odvíja od vstupov do oboch systémov, t. j. od výšky uhradeného poistného na starobné dôchodkové poistenie a príspevkov na starobné dôchodkové sporenie a od dĺžky trvania poistenia a sporenia, nemožno súhlasiť s namietaným nesúlalom v právnej úprave doživotného dôchodku podľa § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, že jedna skupina (nízkoprijemní sporitelia) je znevýhodnená (diskriminovaná). Zákonodarca berúc do úvahy dĺžku prispievania do II. piliera od účinnosti zákona o starobnom dôchodkovom sporení (1. február 2004, resp. niektorých ustanovení 15. apríl 2004) a následné účinnosti noviel tohto zákona, pamätal aj na tie prípady, keď dĺžka prispievania do systému bude mať vplyv na výšku dôchodku z druhého piliera. Z uvedeného dôvodu v zákone o starobnom dôchodkovom sporení sa upravujú tri formy vyplácania starobného dôchodku a predčasného starobného dôchodku, a to doživotný dôchodok, dočasný dôchodok a programový výber. Podľa § 33a ods. 3 zákona o starobnom dôchodkovom sporení vyplácanie starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku programovým výberom, možno dohodnúť aj vtedy, ak Sociálna poisťovňa oznámi sporiteľovi, že žiadny poistiteľ nevyhotovil ponuku doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku a sporiteľ nespĺňa podmienky vyplácania starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku programovým výberom podľa odseku 2. V takom prípade, ako sa uvádza v osobitnej časti dôvodovej správy k bodu 30. (§ 33a) návrhu zákona (tlač 895) „... Dôchodková správcovská spoločnosť vypláca starobný dôchodok alebo predčasný starobný dôchodok zo sumy zodpovedajúcej aktuálnej hodnote osobného dôchodkového účtu sporiteľa alebo jej časti, ktorému sa vypláca starobný dôchodok alebo predčasný starobný dôchodok programovým výberom. Na rozdiel od dočasného dôchodku, nevyplatená suma dôchodku formou programového výberu je predmetom dedenia podľa § 40 (dedí oprávnená osoba, ktorú určil sporiteľ v zmluve o starobnom dôchodkovom sporení; ak sporiteľ v zmluve o starobnom dôchodkovom sporení neurčil oprávnenú osobu alebo takejto osoby niet, stáva sa tento majetok predmetom dedenia, t. j. dedí sa podľa Občianskeho zákonníka). Starobný dôchodok alebo predčasný starobný dôchodok sa formou programového výberu môže začať vyplácať po splnení rovnakých podmienok, ktoré zákon ustanovuje na vyplácanie dočasného dôchodku v § 33 ods. 2 (úhrn taxatívne vymedzených dôchodkov je vyšší ako 4-násobok životného minima alebo je

nasporená suma taká nízka, že žiadny poisťiteľ nepredložil ponuku doživotného dôchodku. Obdobie programového výberu alebo výšku mesačnej splátky si dohodne sporiteľ v dohode o vyplácaní programového výberu...“.

V danom prípade mal zákonodarca za to, že rôznemu príspevkovému plneniu a dĺžke prispievania nemôže zodpovedať rovnaký prístup k poskytovaniu (vyplateniu) dôchodkovej dávky. Navyiac umožniť poberať doživotný dôchodok alebo dočasný dôchodok pri nízkom príspevkovom plnení za krátke obdobie vylučuje samotný fakt možnosti poisťného plnenia z dôvodu nedostatku zdrojov na takéto plnenie.

Právna úprava doživotného dôchodku obmedzuje dedenie úpravou v § 32 ods. 2 (Časť II. A III.), podľa ktorého predmetom dedenia podľa Občianskeho zákonníka sa nestávajú všetky nasporené prostriedky, ak sporiteľ splní podmienky na výplatu starobného dôchodku formou doživotného dôchodku, uzavrie s poisťovňou zmluvu o poistení dôchodku a následne zomrie po 7 rokoch (84 mesiacoch) od začatia poberania mesačnej výplaty. Predmetom dedenia sú len sumy, ktoré neboli vyplatené v prípade skoršej smrti sporiteľa (poistenca). Uvedená úprava je podľa navrhovateľov v rozpore s čl. 20 ods. 1 ústavy, podľa ktorého „každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore správnym poriadkom ochranu neužíva. Dedenie sa zaručuje“.

Podľa § 2 zákona o starobnom dôchodkovom sporení starobné dôchodkové sporenie je sporenie podľa tohto zákona, ktorého účelom je spolu s dôchodkovým poistením podľa osobitného predpisu, ktorým je zákon o sociálnom poistení, zabezpečiť príjem sporiteľovi v starobe a pozostalým pre prípad smrti.

Ustanovenie čl. 39 ods. 1 ústavy garantuje právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa. Vo vzťahu k napadnutým ustanoveniam sú významné skutočnosti „staroba“ a „nespôsobilosť na prácu“. Dedenie v prípade druhého piliera v nadväznosti na účel a predmet zákona o starobnom dôchodkovom sporení preto nepredstavuje esenciálnu zložku.

Ak zákonodarca v zákone o starobnom dôchodkovom sporení určil s účinnosťou od 1. januára 2005 podľa § 11 poisťovňu a pobočku zahraničnej poisťovne na účely tohto zákona, ktorá na základe povolenia na vykonávanie poisťovacej činnosti podľa osobitného predpisu je oprávnená vyplácať starobný dôchodok, predčasný starobný dôchodok a pozostalostný dôchodok podľa tohto zákona a v modifikovanej úprave poisťiteľa, ktorým je podľa súčasne platného zákona poisťovňa, poisťovňa z iného členského štátu alebo zahraničná poisťovňa, ktoré sú na území Slovenskej republiky oprávnené vykonávať poisťovaciu činnosť v poisťnom odvetví poistenie týkajúce sa dĺžky ľudského života, ktoré je upravené právnymi predpismi z oblasti sociálneho poistenia, potom umožnil poisťovní na základe povolenia na vykonávanie poisťovacej činnosti udeleného Národnou bankou Slovenska resp. poisťiteľovi stanoviť, na akom základe (poistno-matematické prepočty) je schopný vyplácať dôchodkové dávky ustanovené v zákone.

Podľa navrhovateľov by „predmetom dedenia v starobnom dôchodkovom sporení mala byť aktuálna hodnota osobného účtu zomretého sporiteľa, a to ku dňu smrti sporiteľa starobného dôchodku, ak sporiteľ v zmluve neurčil inú oprávnenú osobu, ktorej majú byť po smrti vyplatené v celej zostávajúcej výške“, tak ako to bolo v predchádzajúcej právnej úprave. V tejto súvislosti treba uviesť, že podľa § 40 ods. 1 zákona o starobnom dôchodkovom sporení oprávnenej osobe, ktorú určil sporiteľ v zmluve o starobnom dôchodkovom sporení, vzniká smrťou sporiteľa právo na vyplatenie sumy zodpovedajúcej aktuálnej hodnote osobného

dôchodkového účtu zomretého sporiteľa ku dňu, v ktorom sa dôchodková správcovská spoločnosť dozvedela o smrti sporiteľa, zníženej o sumu povinných príspevkov, ktoré boli za zomretého sporiteľa postúpené bez právneho dôvodu a vyžiadané Sociálnou poisťovňou, a o sumu oprávnených vynaložených nákladov dôchodkovej správcovskej spoločnosti na jej výplatu v hotovosti alebo na prevod do iného ako členského štátu eurozóny a zvýšenej o sumu povinných príspevkov, ktoré ešte Sociálna poisťovňa nepostúpila. Ak sporiteľ v zmluve o starobnom dôchodkovom sporení neurčil oprávnenú osobu alebo takej osoby niet, stáva sa tento majetok predmetom dedenia. Tvrdenie navrhovateľov, že podľa predchádzajúcej právnej úpravy predmetom dedenia mala byť aktuálna hodnota dôchodkového účtu zomretého, a to ku dňu smrti, nie je správne, nakoľko dňom rozhodujúcim na určenie sumy zodpovedajúcej aktuálnej hodnote osobného dôchodkového účtu je deň predchádzajúci dňu výplaty.

V prípade výplaty starobného dôchodku formou doživotného dôchodku (platí to aj pre dočasný dôchodok) však už nepôjde o aktuálnu hodnotu osobného účtu sporiteľa ale jednorazové poistné. V tejto súvislosti treba v systéme starobného dôchodkového sporenia rozlišovať medzi sporiteľom a poberateľom dôchodkovej dávky, ktorý sa na základe zmluvy o poistení dôchodku stáva poistník (§ 46f ods. 2). Zákon o starobnom dôchodkovom sporení upravuje prechod zo sporenia na poistenie v § 46f, podľa ktorého zmluvou o poistení dôchodku sa poistiteľ zaväzuje, za jednorazové poistné podľa podmienok ustanovených v tomto zákone vyplácať dohodnutý dôchodok poistenému alebo v prípade jeho smrti pozostalej osobe a vyplatiť alebo previesť osobe podľa § 40a ods. 1 sumu podľa § 32 ods. 2. Prevodom finančných prostriedkov na jednorazové poistné, ktoré prechádza do komerčného poistenia, dochádza k zrušeniu účtu v dôchodkovej správcovskej spoločnosti, čím zaniká vlastnícke právo, a v takom prípade pre dedenie zákonodarca upravil postup v § 40a zákona o starobnom dôchodkovom sporení.

Zákonodarca taxatívne upravil v § 46f ods. 3, ktoré riziká v zmluve o poistení dôchodku sa poisťujú tak pre vyplácanie doživotného dôchodku, ako aj dočasného dôchodku.

Na základe uvedeného nemožno akceptovať tvrdenie navrhovateľov, že právna úprava predstavuje obmedzovanie jednej skupiny sporiteľov (nízkopríjmoví) a zvýhodňovanie druhej skupiny sporiteľov (vysokopríjmoví) a že mechanizmus bol zákonodarcom schválený so zjavnou svojvôľou.

K časti IV. a V.

Protiústavnosť právnej úpravy zmluvy o poistení dôchodku (IV. a V.)

Navrhovatelia v časti IV. poukazujú na diskriminačný stav v súvislosti s úpravou § 46f v spojitosti s § 32 ods. 2 a 33 ods. 1 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, nakoľko, ak sporiteľ splní podmienky pre výber formy výplaty doživotného alebo dočasného dôchodku, tak sa na neho vzťahuje povinnosť uzatvoriť so životnou poisťovňou zmluvu o poistení, preto navrhovatelia majú za to, že obmedzenie možnosti sporiteľov dohodnúť si vyplácanie starobného dôchodku formou doživotného dôchodku aj bez splnenia podmienok jeho výplaty vyplývajúce z § 32 v spojitosti s § 33 ods. 3 a 33a ods. 3 je diskriminačné a protiústavné, v rozpore s čl. 2.ods. 2 ústavy.

V tejto súvislosti poukazujeme na dikciu ustanovení upravujúcich podmienky, ktoré je potrebné naplniť pre vyplácanie dôchodkov a ustanovenie upravujúce zmluvu o poistení dôchodku, z ktorých nevyplýva povinnosť, ako uvádzajú navrhovatelia, na uzatvorenie zmluvy s poisťovňou. § 29 zákona o starobnom dôchodkovom sporení upravuje vecný rozsah starobného dôchodkového sporenia, podmienky vyplácania dôchodkov § 30 a 31 a formu vyplácania § 32, 33 a 33a. Podľa § 46f ods. 7 len ak si sporiteľ uplatnil právo podľa

§ 46 ods. 4 alebo § 46a ods. 4, poisťiteľ s ním uzatvorí zmluvu o poistení dôchodku. Ani zo spojenia „zmluvu o poistení dôchodku možno uzatvoriť len na základe záväznej ponuky...“ (§ 46f ods. 5) nevyplýva povinnosť sporiteľa uzatvoriť zmluvu.

V časti V. navrhovatelia uvádzajú, že vylúčenie možnosti dedenia nasporených nevyplatených súm odvedených sporiteľmi do II. piliera v prípade uzavretia zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca dočasný dôchodok alebo obmedzenie ich prevodu oprávnenej osobe určenej v zmluve o poistení dôchodku vyplývajúce z § 46f, považujú za protiústavné, a to pre jeho rozpor s článkom 20 ods. 1 ústavy.

Tak ako bolo uvedené k časti I. II. a III. aj v tomto prípade je potrebné uviesť, že vlastnícke právo poberateľa dočasného dôchodku vo vzťahu k jednorazovému poistnému, ktoré ako nasporená suma sa stáva podkladom pre jeho vyplácanie, zaniklo. Na základe uvedeného nie je dôvod na aplikáciu čl. 20 ods. 1 ústavy.

K časti VI.

Protiústavnosť právnej úpravy rezervného fondu solidarity (VI.)

Navrhovatelia namietajú protiústavnosť právnej úpravy rezervného fondu solidarity, ktorý je upravený v § 167 zákona o sociálnom poistení. Namietajú, že odvod do tohto fondu vo výške 4,75 % vymeriavacieho základu (sadzba poistného do rezervného fondu) je podľa názoru navrhovateľov ododom, ktorý má vplyv na výšku dávok poskytovaných z I. piliera a nie je v ňom zohľadnený vplyv na výšku dôchodkovej dávky konkrétneho sporiteľa z II. piliera. Zároveň namietajú neodôvodnenosť, aby sa sporitelia z II. piliera povinne skladali Sociálnej poisťovni na úhradu nedostatku finančných prostriedkov spôsobených zlyhaním hospodárením dôchodkových správcovských spoločností.

Rezervný fond solidarity (pôvodne rezervný fond) je podľa § 167 zákona o sociálnom poistení určený na dávky, na ktorých úhradu nie je dostatok finančných prostriedkov v príslušnom základnom fonde (majúc na zreteli dávky a fondy upravené zákonom o sociálnom poistení) a na úhradu škody podľa osobitného predpisu, ktorým je § 121 zákona o starobnom dôchodkovom sporení. Podľa tohto ustanovenia bola totiž Sociálna poisťovňa určená za subjekt, ktorý ručí v plnom rozsahu z rezervného fondu solidarity za škodu spôsobenú rozhodnutím, postupom alebo iným konaním dôchodkovej správcovskej spoločnosti a depozitára, ktoré sú v rozpore s týmto zákonom alebo inými všeobecne záväznými právnymi predpismi a ktoré mali za následok poškodenie majetku v dôchodkovom fonde.

Vzhľadom na uloženie tejto novej povinnosti Sociálnej poisťovni bolo plne legitímne, keď novelou zákona o sociálnom poistení (čl. III zákona č. 43/2004 Z. z.) došlo k premenovaniu „rezervného fondu“ na „rezervný fond solidarity“ ak zvýšeniu sadzby poistného do rezervného fondu solidarity pre zamestnávateľa z 2,75 % 4,75%.

Výber povinných príspevkov pre starobné dôchodkové sporenie (II. pilier) je centralizovaný a realizuje sa prostredníctvom Sociálnej poisťovne, ktorá je povinná postúpiť ich na osobné dôchodkové účty sporiteľov v dôchodkových fondoch spravovaných dôchodkovými správcovskými spoločnosťami. Sadzba povinných príspevkov je od 1. septembra 2012 do 31. decembra 2016 vo výške 4 % z vymeriavacieho základu. Od roku 2017 sa bude táto sadzba každoročne zvyšovať o 0,25 %.

Od 1. januára 2013 majú sporitelia v II. pilieri umožnené platiť dobrovoľné príspevky na starobné dôchodkové sporenie. Ich výška nie je obmedzená, ale daňovo zvýhodnené budú len príspevky do výšky 2 % zo základu dane, a to do konca roka 2016.

Tvrdenie navrhovateľov, že sporitelia z II. piliera participujú na dávkach sociálneho poistenia z I. piliera je neopodstatnené. Rovnako by mohlo platiť, že poisťenci z I. piliera

sa podieľajú na úhrade škôd, ktoré boli spôsobené nesprávnym postupom alebo nesprávnym rozhodnutím dôchodkovej správcovskej spoločnosti.

Naviac zákon o sociálnom poistení upravuje v § 157 ods. 4, že je to štát, ktorý poskytuje Sociálnej poisťovni finančnú výpomoc, keď z dôvodu platobnej neschopnosti rezervného fondu solidarity nemožno uhradiť škodu spôsobenú rozhodnutím, postupom alebo iným konaním dôchodkovej správcovskej spoločnosti a depozitára, ktoré sú v rozpore s osobitným predpisom alebo inými všeobecne záväznými právnymi predpismi a ktoré mali za následok poškodenie majetku v dôchodkovom fonde, a to z prostriedkov všetkých daňových poplatníkov.»

Vyjadrenie vlády Slovenskej republiky

Stanovisko vlády ako vedľajšieho účastníka, zastúpenej ministerstvom spravodlivosti, bolo ústavnému súdu doručené 17. marca 2015, pričom vláda v ňom navrhla, aby ústavný súd návrhu skupiny poslancov nálezom nevyhovel, pretože „ustanovenia § 32, § 33 a § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, a § 167 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov sú v súlade s čl. 12 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky“.

Vzhľadom na totožnosť vyjadrenia vlády a stanoviska ministerstva práce ústavný súd nepristúpil k jeho citácii v tomto rozhodnutí.

Vláda vo svojom stanovisku zároveň ústavnému súdu oznámila, že netrvá na tom, aby sa vo veci konalo ústne verejné pojednávanie.

Stanovisko navrhovateľov k vyjadreniam národnej rady, vlády a ministerstva práce

Vyjadrenia národnej rady, vlády a ministerstva práce ústavný súd zaslal na vedomie a prípadné zaujatie stanoviska zástupcovi skupiny poslancov národnej rady (navrhovateľov). Zástupca navrhovateľov vo svojom vyjadrení doručenom ústavnému súdu 8. októbra 2015 uviedol, že navrhovatelia sú naďalej toho názoru, že napadnuté ustanovenia nie sú v súlade s čl. 12 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 ústavy, a zároveň oznámil, že navrhovatelia netrvajú na tom, aby sa vo veci konalo ústne verejné pojednávanie. Ďalej vo svojom stanovisku uviedol:

«I. Protiústavnosť právnej úpravy doživotného dôchodku

Navrhovatelia nesúhlasia s odôvodnením ústavnej konformnosti právnej úpravy doživotného dôchodku uvedenej v stanoviskách, ktoré zhodne poukazujú na údajný „omyl“ navrhovateľov, ktorí neuviedli pri podmienkach na vyplácanie starobného dôchodku odkaz na § 30 zákona č. 43/2004 Z. z., ale protiústavnosť zdôvodnili odkazom na § 32 zákona č. 43/2004 Z. z.

Navrhovatelia by v tejto súvislosti chceli upozorniť na skutočnosť, že nejde o ich omyl vo výklade podmienok na vyplácanie starobného dôchodku, tak ako sa uvádza zhodne v Stanoviskách, a to z dôvodu, že ustanovenie § 30 zákona č. 43/2004 Z. z., podľa ktorého sa starobný dôchodok vypláca najskôr od prvého dňa kalendárneho mesiaca, v ktorom sporiteľ dovŕšil dôchodkový vek upravuje iba „základnú podmienku“ na vyplatenie starobného dôchodku v akejkoľvek forme. Konkrétne podmienky výplaty starobného dôchodku sú následne uvedené osobitne v nasledujúcich ustanoveniach zákona č. 43/2004 Z. z. (t. j. v § 32 - doživotný dôchodok, § 33 - dočasný dôchodok a § 33a - programový výber).

Navrhovatelia pritom vo svojom návrhu nepoukazovali na diskriminačný charakter „základnej podmienky“ na vyplatenie starobného dôchodku v akejkoľvek forme, ktorou je iba vek sporiteľa, ale na diskriminačný charakter ustanovení upravujúcich jednotlivé formy výplaty starobného dôchodku.

Z ustanovenia § 32 zákona č. 43/2004 Z. z. vyplýva, že doživotný dôchodok je vyplácaný do konca života sporiteľa. V zmysle § 46 ods. 1 zákona č. 43/2004 Z. z. je poisťiteľ v deň vydania certifikátu (§ 45 zákona č. 43/2004 Z. z.) cez ponukový systém (i) povinný vyhotoviť sporiteľovi ponuku doživotného starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku v rôznych šiestich možných spôsoboch výplaty alebo (ii) oznámiť sporiteľovi, že ponuku doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku nevyhotoví z dôvodu, že suma uvedená v certifikáte nepostačuje na výplatu tohto dôchodku aspoň v sume, ktorú určí poisťiteľ ako najnižšiu mesačnú sumu doživotného dôchodku, ktorú má poisťiteľ záujem vyplácať.

Z uvedeného vyplýva, že je na rozhodnutí poisťiteľa (ktorý stanovuje najnižšiu sumu, ktorú je ochotný vyplácať), či bude sporiteľ poberať starobný dôchodok formou doživotného dôchodku. Uvedený stav je možné považovať za znevýhodňujúci (diskriminačný) pre niektorých sporiteľov, a to na základe ich iného postavenia v systéme starobného dôchodkového sporenia, v ktorom je týmto sporiteľom prostredníctvom certifikátu, čiže elektronického potvrdenia o sume zodpovedajúcej aktuálnej hodnote osobného dôchodkového účtu sporiteľa v eurách ku dňu odpísania dôchodkových jednotiek z osobného dôchodkového účtu sporiteľa určené, či majú nárok na výplatu starobného dôchodku formou doživotného dôchodku alebo nie.

Zo stanoviska MS SR a tiež stanoviska MPSVR SR je v tejto súvislosti zrejماً argumentácia, podľa ktorej, ak by boli poisťovne nútené takýto dôchodok pomúknúť aj znevýhodneným (diskriminovaným) sporiteľom, zároveň by požadovali, aby boli súvisiace náklady premietnuté do dôchodkov ostatných sporiteľov (ktoré by sa automaticky znížili), a ak by to nebolo možné, hrozilo by, že by žiadna komerčná inštitúcia nemala záujem o vyplácanie dôchodkov zo starobného dôchodkového sporenia. Navrhovatelia majú za to, že táto argumentácia a zdôvodnenie mechanizmu doživotného dôchodku celkom jasne potvrdzuje, že napadnutá právna úprava je diskriminačná, keďže neumožňuje každému sporiteľovi (vylučujú sa nízko príjmoví sporitelia, ktorí nemajú nárok na doživotný dôchodok) zvoliť si ktorúkoľvek formu výplaty dôchodku z II. piliera, a to napriek tomu, že splnili rovnakú základnú podmienku dosiahnutia dôchodkového veku. Poisťitelia majú preto rozhodné slovo vo veci posúdenia nároku a výšky dôchodku vyplácaného sporiteľom formou doživotného dôchodku.

Podľa názoru navrhovateľov napadnutá právna úprava spôsobila, že skupina nízko príjmových sporiteľov týmto nastavením podmienok vyplácania doživotného dôchodku stratí možnosť získať nasporené peniaze práve touto formou výplaty starobného dôchodku. Navrhovatelia sa z tohto dôvodu pridŕžavajú svojich záverov a odôvodnenia uvedeného vo svojom návrhu, z ktorého vyplýva, že mechanizmus selekcie medzi sporiteľňu zavedený ustanovením § 32 zákona č. 43/2004 Z. z. je diskriminačný a protiústavný z dôvodu jeho rozporu s článkom 12 ods. 1 Ústavy SR.

II. Protiústavnosť právnej úpravy dedenia nevyplatenej časti doživotného dôchodku a dočasného dôchodku

Dedenie predstavuje univerzálny spôsob prechodu majetku v prípade smrti fyzickej osoby na jej právnych nástupcov (dedičov). V dôsledku dedenia teda dochádza k zmene subjektu vlastníckeho práva, tzn. dedičia vstupujú do majetkových práv poručeného (t. j. sporiteľa, ktorý umrel).

V zmysle článku 20 ods. 1 Ústavy SR: „Každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.“

Pre zaručenie ochrany priznanej ustanovením článku 20 ods. 1 Ústavy SR má zásadný význam dodržanie príkazu uvedeného v článku 152 ods. 4 Ústavy SR v znení: „Výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí v súlade s ústavou.“

Pri nerešpektovaní tohto ústavného príkazu (t.j. pri výklade predmetných ustanovení zákona č. 43/2004 Z. z. o dedení) hrozí, že Ústavou SR zaručené právo dediť majetok bude dedičovi sporiteľa uprené.

Významným rozporom na ktorý navrhovatelia poukázali aj vo svojom návrhu je právna úprava „dedenia“ nevyplatených nasporených úspor sporiteľa pri forme doživotného dôchodku. V prípade smrti sporiteľa pred tým, ako mu bude vyplatených 84 mesačných súm doživotného dôchodku (t.j. obdobie 7 rokov odo dňa vzniku poisťiteľa plniť zo zmluvy o poistení dôchodku) dochádza buď k (i) výplate zostávajúcej sumy oprávnenej osobe - t.j. osobe, ktorú sporiteľ určil v zmluve o poistení dôchodku alebo (ii) dedeniu v zmysle zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“). Samotný problém dedenia, resp. lepšie povedané „nededenia“ pritom pramení v tom, že ak už sporiteľ splní podmienky na výplatu starobného dôchodku formou doživotného dôchodku, uzavrie s poisťovateľom zmluvu o poistení dôchodku a následne zomrie po siedmych rokoch (84 mesiacov) od začatia poberania mesačnej výplaty dôchodku, tak zvyšné nasporené úspory presahujúce sumu 84 mesačných súm doživotného dôchodku sa nestávajú predmetom dedenia podľa Občianskeho zákonníka a ani nie sú poukázané oprávnenej osobe v zmysle § 40a zákona č. 43/2004 Z. z.

Takúto právnu úpravu považujú navrhovatelia rovnako za protiústavnú, nakoľko ochrana vlastníctva (keďže majetkom sú aj nevyplatené úspory sporiteľa z II. piliera), ako aj záruka dedenia nie sú dodržané, napriek tomu, že ide o absolútne ústavné práva.

Zo stanovísk vyplýva právny názor, podľa ktorého:

(i) nasporená suma - suma uvedená v certifikáte alebo jej časť sa uzavretím zmluvy o poistení dôchodku stáva pohľadávkou poisťiteľa,

(ii) k uspokojeniu pohľadávky dochádza prevodom prostriedkov priamo z osobného účtu sporiteľa na účet poisťiteľa, čo spôsobuje zánik vlastníckeho práva k prostriedkom a vznik vlastníckeho práva poisťiteľa k týmto finančným prostriedkom, čoho následkom je právo dedičov dediť iba rozdiel sumy 84 mesačných dôchodkov a sumy poberateľovi reálne vyplatených dôchodkov v období 84 mesiacov (7 rokov) od začiatku poberania doživotného dôchodku.

Argumentácia uvedená v stanoviskách o zániku vlastníckeho práva sporiteľa k prostriedkom sporiteľa spravovaných dôchodkovou správcovskou spoločnosťou na osobnom účte sporiteľa a vzniku vlastníckeho práva poisťiteľa k týmto finančným prostriedkom je v rozpore s ustanoveniami zákona č. 43/2004 Z. z. Pri akceptácii takejto argumentácie by k dedeniu uvedených prostriedkov nemalo vôbec dochádzať, pretože tieto prostriedky alebo akúkoľvek ich časť by už sporiteľ nevlastnil z dôvodu prevodu celej nasporenej sumy (sumy zodpovedajúcej aktuálnej hodnote osobného dôchodkového účtu sporiteľa vyjadrenej v eurách ku dňu odpísania všetkých dôchodkových jednotiek z osobného dôchodkového účtu sporiteľa - § 45 ods. 1 a 3 zákona č. 43/2004 Z. z.) na účet poisťiteľa z titulu zaplatenia jednorazového poistenia (§ 46g ods. 6 zákona č. 43/2004 Z. z.). Napriek tomu však zákon

č. 43/2004 Z. z. v ustanovení § 40a ods. 1 výslovne umožňuje dedenie týchto finančných prostriedkov, napriek tomu, že už došlo k uzavretiu zmluvy o poistení dôchodku a prevodu týchto finančných prostriedkov na účet poistiteľa.

V zmysle § 46g ods. 6 zákona č. 43/2004 Z. z. „Dôchodková správcovská spoločnosť prevedie poistiteľovi, s ktorým poistník uzatvoril zmluvu o poistení dôchodku, peňažné prostriedky v hodnote zodpovedajúcej sume uvedenej v certifikáte alebo po dohode s poistiteľom iný majetok v hodnote zodpovedajúcej sume uvedenej v certifikáte do troch pracovných dní od zaevidovania údajov zo zmluvy o poistení dôchodku podľa odseku 2. Peňažné prostriedky alebo iný majetok prevedený podľa predchádzajúcej vety sú jednorazové poistné.“

V tejto súvislosti je rovnako potrebné upozorniť aj na skutočnosť, že dôchodková správcovská spoločnosť nie je vlastníkom finančných prostriedkov sporiteľa, ale je len ich „správcom“, ktorý vykonáva činnosti smerujúce k ich zhodnoteniu. Samotný prevod finančných prostriedkov z dôchodkovej správcovskej spoločnosti na poistiteľa sa neuskutočňuje na základe zmluvy o poistení dôchodku, ale na základe skutočnosti, že poistník (sporiteľ) uzatvoril zmluvu o poistení dôchodku s poistiteľom. Vlastnícke právo sporiteľa nezaniká vkladom finančných prostriedkov do dôchodkovej správcovskej spoločnosti, tzn. dôchodková správcovská spoločnosť nemá vlastnícke právo k týmto finančným prostriedkom, a preto pod pojmom „prevedie“ v zmysle § 46g ods. 6 zákona č. 43/2004 Z. z. nie je možné rozumieť stratu, vzdanie sa vlastníckeho práva poistníka k týmto finančným prostriedkom, ale prevedenie iba tých práv, ktorými dôchodková správcovská spoločnosť disponuje, pretože táto môže v zmysle zásady „nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse habet“ previesť na poistiteľa iba tie práva, ktorými disponuje.

V tejto súvislosti majú navrhovatelia za to, že finančné prostriedky na dôchodkovom účte sú vo vlastníctve sporiteľa, ktorý je povinný v zmysle zákona č. 461/2003 Z. z. (I. pilier) alebo zákona č. 43/2004 Z. z. (II. pilier) odvádzať časť odvodov zo svojho príjmu počas svojho „produktívneho veku“, t. j. do splnenia podmienky dosiahnutia dôchodkového veku. Vlastnícke právo sporiteľa k týmto finančným prostriedkom pritom možno usudzovať napríklad aj z konštantnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, pričom z prípadu Müller proti Rakúsku (1975) vyplýva, že právny nárok sporiteľa na penzijné dávky spadá pod právnu ochranu článku 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a tento právny nárok zakladá vlastnícke právo sporiteľa k týmto dávkam. Podobné závery o vzniku vlastníckeho práva sporiteľa k penzijným dávkam vyplývajú aj z prípadu Skórkiewicz proti Poľsku (1999).

V zmysle článku 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd „Každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré stanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva. Predchádzajúce ustanovenie však nebráni právu štátu prijímať zákony, ktoré považuje za nevyhnutné, aby upravil užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom alebo zabezpečil platenie daní alebo iných poplatkov alebo pokút.“

Z vyššie uvedeného vyplýva ochrana vlastníckeho práva sporiteľa, ktorého vlastnícke právo k penzijným dávkam podlieha právnej ochrane. Zároveň platí, že sporiteľove vlastnícke právo nemôže byť obmedzené z iného dôvodu, ako je verejný záujem. Podľa názoru navrhovateľov za verejný záujem nemožno považovať záujem poisti teľa (komerčnej inštitúcie) na získaní finančných prostriedkov sporiteľov. Nakoľko verejný záujem neexistuje, je potrebné

považovať napadnutú právnu úpravu „nededenia“ za nezákonnú, protiústavnú a v rozpore s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná. Účelom a zmyslom právnej úpravy zákona č. 43/2004 Z. z. by malo byť podľa navrhovateľov hmotné zabezpečenie sporiteľa v starobe pričom, ak dôjde k úmrtiu sporiteľa skôr, ako dôjde k vyplateniu všetkých naakumulovaných finančných prostriedkov (t. j. sumy uvedenej v certifikáte podľa § 45 zákona č. 43/2004 Z. z.) sporiteľovi, tak by mala byť zvyšná nevyplatená časť finančných prostriedkov vyplatená osobe, ktorú sporiteľ určil alebo sporiteľovým dedičom - čím by sa podľa názoru navrhovateľov zabezpečilo hmotné zabezpečenie pozostalých. V tejto súvislosti sú podľa navrhovateľov irelevantné aj argumenty, že doterajšia právna úprava neumožňovala dedenie ani v takej časti ako to umožňuje tzv. anuitná novela zákona č. 43/2004 Z. z.

Navrhovatelia na jednej strane akceptujú účel a zmysel právnej úpravy dôchodkového sporenia, nestotožňujú sa však s vhodnosťou použitého právneho riešenia, ktorým sa tento účel a zmysel má naplniť. Nie je možné podľa navrhovateľov akceptovať také právne riešenie, ktoré porušuje základné práva sporiteľa na ochranu vlastníctva (článok 20 ods. 1 Ústavy SR) a ktoré zároveň nerovnakým a diskriminačným spôsobom odlišuje medzi jednotlivými formami výplaty nasporených finančných prostriedkov, pričom niektoré formy sú nedostupné napríklad pre nízkopříjmové skupiny (namietaná diskriminácia v zmysle článku 12 ods. 1 Ústavy SR). K uvedenej problematike zaujal svoje stanovisko v minulosti aj Ústavný súd SR, keď napríklad v náleze pod sp. zn. PL. ÚS 11/08 zo dňa 30.07.2010 uviedol „Zrušenie povinnej účasti na dôchodkovom poistení na účely starobného poistenia za podmienky platenia poistného Sociálnou poisťovňou nemožno považovať za zásah do nadobudnutých práv v takom rozsahu a kvalite, ktorá by zakladala protiústavnosť tohto právneho riešenia bez zohľadnenia ďalších relevantných skutočností. Je vecou zákonodarcu [Čl. 39 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“)], aký právny režim zabezpečenia jednotlivých skupín fyzických osôb na ich zabezpečenie v súlade s čl. 39 ods. 1 ústavy zvolí; vždy však musí ísť o také právne riešenie, ktoré korešponduje predovšetkým s čl. 1 ods. 1, čl. 12 a čl. 13 ústavy. Nemožnosť nakladania s nasporenými prostriedkami sporiteľov druhého piliera sociálneho poistenia - starobného dôchodkového sporenia, ktoré sú ich vlastníctvom a sú výsledkom preferencie uplatnenia princípu individuálnej zásluhovosti v tomto pilieri, je neodôvodneným obmedzením ich vlastníckeho práva.“

Z uvedeného okrem iného vyplýva, že nasporené prostriedky sporiteľov druhého piliera sociálneho poistenia - starobného dôchodkového sporenia sú ich vlastníctvom, pričom v tejto súvislosti je zrejme, že podľa článku 20 ods. 1 Ústavy SR je základnou zložkou práva na ochranu vlastníckeho práva aj jeho dedenie. Preto nie je podľa názoru navrhovateľov možné akceptovať záver prezentovaný napr. v stanovisku NR SR, podľa ktorého „Dedenie v prípade druhého piliera v nadväznosti na účel a predmet zákona o starobnom dôchodkovom sporení nepredstavuje esenciálnu zložku.“ Dedenie je totiž okrem práva vlastníť, nakladať a disponovať s vecou základnou zložkou vlastníckeho práva.

Pre porovnanie navrhovatelia uvádzajú, že v zmysle právnej úpravy dočasného dôchodku v zmysle ustanovenia § 33 ods. 1 zákona č. 43/2004 Z. z., podľa ktorého „Dočasný starobný dôchodok a dočasný predčasný starobný dôchodok poistiteľ vypláca počas doby dohodnutej v zmluve o poistení dôchodku; ak smrť sporiteľa nastane pred uplynutím doby dohodnutej v zmluve o poistení dôchodku, poistiteľ vypláca dočasný starobný dôchodok alebo dočasný predčasný starobný dôchodok do smrti poberateľa tohto dôchodku.“ dochádza k odlišnému prístupu zákonodarcu k otázke dedenia. Takáto odlišná právna úprava vo vzťahu k sporiteľom, ako vlastníkom druhovo rovnakej veci (finančné prostriedky nasporené na dôchodkovom účte

sporiteľ) nemôžu mať podľa judikatúry Ústavného súdu SR rôzny obsah, t.j. vlastníci tej istej veci nemôžu byť posudzovaní inak.

Podľa nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky pod sp. zn. PL. ÚS 38/95 zo dňa 03.04.1996 platí, že rozdielny obsah vlastníckeho práva druhovo totožnej veci nie je zákonný a je v rozpore s Ústavou SR. Konkrétne predmetné rozhodnutie uvádza „Ústava Slovenskej republiky v čl. 20 ods. 1 neustanovuje absolútne rovnaký obsah vlastníckeho práva všetkých vlastníkov ku všetkým veciam, ktoré môžu byť predmetom vlastníctva. Určuje však rovnaký zákonný obsah vlastníckeho práva všetkých vlastníkov. Z uvedeného vyplýva, že vlastníci druhovo rovnakej veci musia mať rovnaký zákonom stanovený obsah svojho vlastníckeho práva. 2. Každý má právo vlastniť majetok, ktorý Ústavou Slovenskej republiky, alebo zákonom Slovenskej republiky nie je z jeho vlastníctva vylúčený. 3. Ústava Slovenskej republiky neumožňuje, aby k vyvlastneniu alebo nútenému obmedzeniu vlastníckeho práva došlo priamo zákonom.“

Z vyššie uvedeného vyplýva, že sporitelia by mali mať rovnaký obsah svojho vlastníckeho práva k majetku - finančným prostriedkom na osobnom dôchodkovom účte (keďže ide o druhovo rovnakú vec), no napriek tomu je obsah ich vlastníckeho práva rozdielny v otázke dedenia, resp. vyplácania rozdielu medzi nasporenými finančnými prostriedkami a poskytnutými finančnými (vyplatenými) finančnými prostriedkami, čím je napadnutá právna úprava zjavne v rozpore s ustanovením článku 20 ods. 1 Ústavy SR, ako aj ustanovením článku 12 ods. 1 Ústavy SR.

III. Protiústavnosť právnej úpravy zmluvy o poistení dôchodku

Navrhovatelia vo svojom návrhu napádajú právnu úpravu zmluvy o poistení dôchodku, a to z dôvodu (i) povinnosti uzatvorenia zmluvy o poistení dôchodku a (ii) nelogickej úprave jednorazového poistného.

Z príslušných stanovísk pritom zhodne vyplýva, že napádaná právna úprava nie je v rozpore s Ústavou SR, nakoľko (i) ide o právo a nie povinnosť sporiteľ'a uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku a (ii) jednorazové poistné predstavuje oprávnený poplatok za poskytnutie poistných služieb.

K uvedeným skutočnostiam navrhovatelia uvádzajú, že sa nestotožňujú s argumentáciou uvedenou v jednotlivých stanoviskách, a naďalej považujú napádanú právnu úpravu za protiústavnú.

V zmysle § 46f ods. 1 zákona č. 43/2004 Z. z. „Zmluvou o poistení dôchodku sa poistiteľ zaväzuje, že za jednorazové poistné podľa podmienok ustanovených v tomto zákone

a) bude poistenému alebo pozostalej osobe vyplácať dohodnutý dôchodok

b) vyplatí alebo prevedie oprávnenej osobe podľa § 40a ods. 1 sumu podľa § 32 ods. 2.“

V zmysle § 46f ods. 5 zákona č. 43/2004 Z. z. „Zmluvu o poistení dôchodku možno uzatvoriť len na základe záväznej ponuky, na základe ktorej budú splnené podmienky vyplácania starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku, ak v druhej vete nie je ustanovené inak Zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa bude vyplácať predčasný starobný dôchodok podľa § 31 písm. b), možno uzatvoriť len na základe záväznej ponuky, v ktorej uvedená suma doživotného predčasného starobného dôchodku v súčte so sumou predčasného starobného dôchodku podľa osobitného predpisu je vyššia ako 1,2-násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa osobitného predpisu.“

V zmysle § 46f ods. 7 zákona č. 43/2004 Z. z. „Ak si sporiteľ uplatnil právo podľa § 46 ods. 4 alebo § 46a ods. 4, poistiteľ s ním uzatvorí zmluvu o poistení dôchodku.“

V zmysle § 46 ods. 4 zákona č. 43/2004 Z. z.: „Ak sa sporiteľ, ktorý splňa podmienky vyplácania dočasného starobného dôchodku alebo dočasného predčasného starobného dôchodku podľa § 33 ods. 2 alebo podmienky vyplácania starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku programovým výberom podľa § 33a ods. 2, rozhodne počas záväznosti ponuky podľa odseku 1 písm. a) použiť len časť sumy uvedenej v certifikáte na ponuku podľa odseku 1 písm. a), mesačná suma dôchodku uvedená v ponuke sa mu zníži tak, aby sa rovnala mesačnej sume dôchodku, ktorá by bola v čase vyhotovenia ponuky určená na základe tejto časti sumy.“

V zmysle § 46a ods. 4 zákona č. 43/2004 Z. z.: „Ak sa sporiteľ, ktorý splňa podmienky vyplácania dočasného starobného dôchodku alebo dočasného predčasného starobného dôchodku podľa § 33 ods. 2 alebo podmienky vyplácania starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku programovým výberom podľa § 33a ods. 2, rozhodne počas záväznosti ponuky podľa odseku 1 použiť len časť sumy uvedenej v certifikáte na ponuku podľa odseku J, mesačná suma dôchodku uvedená v ponuke sa mu zníži tak, aby sa rovnala mesačnej sume dôchodku, ktorá by bola v čase vyhotovenia ponuky určená na základe tejto časti sumy.“

Z vyššie uvedeného vyplýva, že zmluvu o poistení dôchodku môže sporiteľ uzatvoriť len vtedy keď splní všetky podmienky na výplatu dôchodku. Opačný názor prezentovaný v stanoviskách, podľa ktorého sú podmienky prístupu k jednotlivým formám dôchodku rovnako prístupné pre všetkých sporiteľov iba na základe kritéria dosiahnutia dôchodkového veku sporiteľa je nepravdivý a zavádzajúci. Uvedené tvrdenia prezentované v stanoviskách by sa zakladali na pravde len v prípade, ak by každý sporiteľ, ktorý dosiahne určitý dôchodkový vek mohol požiadať o výplatu nasporených finančných prostriedkov akoukoľvek formou, čo však v zmysle zákona č. 43/2004 Z. z. možné nie je.

Podľa názoru navrhovateľov neobstojí ani argument, že uzatvorenie zmluvy o poistení dôchodku je právo sporiteľa a nie jeho povinnosťou s poukazom na § 46f ods. 7 zákona č. 43/2004 Z. z. Hoci predmetné ustanovenie neuvádza explicitne uzatvorenie zmluvy o poistení dôchodku ako povinnosť, tak z obsahu zákonného vymedzenia inštitútu zmluvy o poistení dôchodku to tak jednoznačne vyplýva. Dôvodom je skutočnosť, že bez splnenia podmienok nie je možné uzatvoriť zmluvu, t.j. právo uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku môže sporiteľ využiť len v prípade, že splní zákonom predpísané podmienky. Po splnení podmienok na výplatu dôchodku následne dôjde k vystaveniu záväznej ponuky poisťiteľa, po ktorej je možné „využiť“ právo sporiteľa na uzatvorenie zmluvy o poistení dôchodku.

Z uvedeného vyplýva, že sporiteľ (poisťník) je povinný v prípade záujmu o výplatu dôchodku z II. piliera formou doživotného dôchodku alebo formou dočasného dôchodku využiť svoje právo na uzatvorenie zmluvy o poistení dôchodku a tak pristúpiť na podmienky súkromnej inštitúcie (poisťovateľa), pričom poisťník (sporiteľ) je povinný sa vzdať v prospech poisťovateľa svojich nasporených finančných prostriedkov, ktoré predstavujú výšku jednorazového poistného za poskytnutie služby - vyplatenie finančných prostriedkov v dávkach. Takáto právna úprava je podľa názoru navrhovateľov na základe všetkých doteraz prezentovaných skutočností evidentne v rozpore s právom na rovnaký (nediskriminačný) prístup k dávkam starobného dôchodkového sporenia.

Ďalšou podstatnou skutočnosťou spojenou so zmluvou o poistení dôchodku je práve právna úprava jednorazového poistného. Z jednotlivých stanovísk opätovne zhodne vyplýva názor, že jednorazové poistné predstavuje sumu, ktorú je sporiteľ povinný zaplatiť poisťovní za poskytnutie služby (t.j. za poistenie zákonnom vymedzených rizík spojených s vyplácaním

dôchodku formou doživotného dôchodku alebo formou dočasného dôchodku a vyplatenie, resp. prevedenie rozdielu súm doživotného dôchodku oprávneným osobám). Navrhovatelia však považujú takéto vymedzenie jednorazového poistného za právne nelogické a nezákonné.

Z dôvodovej správy k § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. vyplýva, že „Poistné sa platí vo forme jednorazového poistného, ktoré predstavuje sumu úspor na osobnom dôchodkovom účte uvedenú na certifikáte. To neplatí, ak sporiteľ v lehote 30 dní uzatvoril zmluvu o poistení dôchodku na inú sumu, pretože nepoužil celú sumu uvedenú v certifikáte na vyplácanie dôchodku jednou formou. Suma dôchodku vychádza zo sumy dôchodku uvedenej v ponuke doživotného a/alebo dočasného dôchodku alebo ak bola zmluva o poistení dôchodku uzatvorená inak ako podľa ponuky z ponukového systému.“

V zmysle § 796 ods. 1 Občianskeho zákonníka „Ten, kto s poisťiteľom uzavrel poistnú zmluvu, je povinný platiť poistné, a to za dohodnuté poistné obdobia (bežné poistné); možno tiež dohodnúť, že poistné bude zaplatené naraz za celú dobu, na ktorú bolo poistenie dojednané (jednorazové poistné).“

Z uvedeného vyplýva, že jednorazové poistné možno dohodnúť iba pri uzatvorení poistnej zmluvy na dobu určitú, t.j. na dobu na ktorú bolo poistenie dojednané medzi poisťiteľom a poisťníkom. V zmysle zákona č. 43/2004 Z. z. však možno dojednať jednorazové poistné aj v prípade uzatvorenia zmluvy o poistení dôchodku na dobu neurčitú. Zmluva o poistení dôchodku môže byť uzatvorená buď na (i) dobu určitú - forma dočasného dôchodku, t.j. na 5, 7 alebo 10 rokov alebo (ii) dobu neurčitú - forma doživotného dôchodku, t.j. do smrti poisťníka. Navrhovatelia zastávajú názor, že možnosť úhrady jednorazového poistného aj pri dojednaní zmluvy o poistení dôchodku na dobu neurčitú je nezákonná a nemá oporu v súčasnom znení Občianskeho zákonníka.

Navrhovatelia v tejto súvislosti zároveň poukazujú na možný rozpor zmluvy o poistení dôchodku s poistnou zmluvou ako takou, ktorú vymedzuje § 788 ods. 1 Občianskeho zákonníka nasledovne „Poistnou zmluvou sa poisťiteľ zaväzuje poskytnúť v dojednanom rozsahu plnenie, ak nastane náhodná udalosť v zmluve bližšie označená a fyzická alebo právnická osoba, ktorá s poisťiteľom poistnú zmluvu uzavrela, je povinná platiť poistné.“

Základom poistných zmlúv (medzi ktoré je potrebné podľa stanovísk a dôvodovej správy k § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. zaraďovať aj zmluvu o poistení dôchodku) je synalagmatický vzťah poisťiteľa, ktorý poskytne poistné plnenie v prípade vzniku náhodnej udalosti a poisťníka, ktorý je povinný za túto „službu“ zaplatiť poistné. Pre porovnanie uvádzame, že základom zmluvy o poistení dôchodku je vyplácanie dôchodku (dočasnou alebo doživotnou formou) za poskytnutie jednorazového poistného. Z uvedeného je zrejmé, že pri zmluve o poistení dôchodku absentuje základná náležitosť - výška poistného plnenia, ktorá musí byť v poistnej zmluve presne špecifikovaná. Zmluva o poistení dôchodku však žiadny údaj o výške poistného plnenia, ktorú je poisťiteľ povinný vyplatiť v prípade, že poisťník zomrie neuvádza (smrť poisťníka je náhodnou „poistnou“ udalosťou). Následkom absencie týchto obligatórnych náležitostí poistnej zmluvy možno konštatovať, že zmluva o poistení dôchodku nie je poistnou zmluvou ale akousi inominátnou zmluvou, ktorá len preberá niektoré prvky právnej úpravy poistnej zmluvy.

Vzhľadom na riziká uvedené v § 46f ods. 3 zákona č. 43/2004 Z. z. (t.j. pri doživotnom dôchodku - riziko dlhovekosti a riziko smrti poisteného a pri dočasnom dôchodku - riziko dožitia), ktoré sú predmetom poistenia navrhovatelia považujú za potrebné poukázať aj na skutočnosť, že poisťovateľ nie je oprávnený požadovať poistné za pokrytie rizika dožitia, nakoľko nejde v tomto prípade o náhodnú a nepredvídateľnú udalosť (rozdiel je poistenie

dlhovekosti, ktoré zabezpečuje sporiteľovi, ktorý sa dožije „viac ako predpokladá poisťovňa“ neustále až do smrti výplatu starobného dôchodku). V prípade dočasného dôchodku však navrhovatelia považujú napadnutú právnu úpravu (po nadobudnutí účinnosti zákona č. 183/2014 Z. z.) za protiústavnú, nakoľko poisťník je povinný platiť poistné za to, že sa dožije určitý vymedzený vopred dohodnutý čas (5, 7 alebo 10 rokov), pričom ak sa nedožije celého tohto výplatného obdobia, zvyšná suma sa stáva príjmom poistiteľa. Z uvedeného je podľa názoru navrhovateľov zrejmé popretie účelu a charakteru poistnej zmluvy, ktorá má poisťovať náhodnú udalosť (smrť) a nie dožitie sa určitého veku, tak ako je to v súčasnosti pri forme dočasného dôchodku. V tejto súvislosti nie je relevantná ani argumentácia ustanovením § 790 písm. b) Občianskeho zákonníka, ktorá je obsahom stanoviska MPSVR SR a podľa ktorej je možné poistiť fyzickú osobu pre prípad dožitia sa určitého veku, pretože v tomto prípade ide z vecnej stránky o poistenie rizika dlhovekosti, ako je uvedené vyššie, a nie o riziko dožitia v zmysle v akom tento pojem používa zákon č. 43/2004 Z. z.

Vzhľadom na vyššie uvedené majú navrhovatelia za to, že vylúčenie možnosti dedenia nasporených nevyplatených súm odvedených sporiteľňu do tzv. II. piliera v prípade uzavretia zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca dočasný dôchodok alebo obmedzenie ich prevodu oprávnenej osobe určenej v zmluve o poistení dôchodku vyplývajúce z ustanovení § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. je potrebné považovať za protiústavné, a to pre jeho rozpor s článkom 20 ods. 1 Ústavy SR.

IV. Protiústavnosť právnej úpravy rezervného fondu solidarity

Navrhovatelia vo svojom návrhu napádajú právnu úpravu rezervného fondu solidarity v zmysle § 167 zákona č. 461/2003 Z. z., a to z dôvodu, že povinný odvod sporiteľov do I. piliera vo výške 4,75 % (i) nie je súčasťou poistného na starobné poistenie a (ii) slúži na „plákanie dier“ v štátnom rozpočte po škodách, ktorá spôsobili svojimi protizákonnými rozhodnutiami, postupmi a konaniami dôchodkové správcovské spoločnosti.

Z jednotlivých stanovísk pritom zhodne vyplýva, že napádaná právna úprava nie je v rozpore s Ústavou SR, nakoľko (i) tvrdenie navrhovateľov o odvode nemá oporu v súčasnej právnej úprave, (ii) zmenou právnej úpravy v zmysle vyčlenia tohto odvodu by došlo k podstatnému zníženiu finančných prostriedkov v rezervnom fonde solidarity, čo by spôsobilo stratu praktického významu tohto fondu a (iii) použitie finančných prostriedkov z rezervného fondu solidarity na úhradu nedostatku finančných prostriedkov Sociálnej poisťovne spôsobených zlým hospodárením dôchodkových správcovských spoločností je akceptovateľné, nakoľko sa na kumuláciu finančných prostriedkov v tomto fonde podieľajú aj sporitelia z tzv. I. piliera.

Z vyššie uvedenými tvrdeniami prezentovanými v stanoviskách sa navrhovatelia nestotožňujú, nakoľko považujú súčasnú právnu úpravu rezervného fondu solidarity za rozpornú s právom vlastniť majetok definovaným v článku 20 ods. 1 Ústavy SR. Rozpor s právom vlastniť majetok spočíva najmä v skutočnosti, že (i) sporitelia z tzv. II. piliera (participujúci na starobnom dôchodkovom systéme v dôchodkovej správcovskej spoločnosti) prispievajú do rezervného fondu solidarity, ktorý slúži na sanáciu dlhu všetkých fondov Sociálnej poisťovne, ako aj na úhradu škody spôsobenej dôchodkovými správcovskými spoločnosťami a depozitárom a zároveň (ii) sporitelia z tzv. I. piliera (participujúci na sociálnom systéme v Sociálnej poisťovni) prispievajú do rezervného fondu solidarity, ktorý slúži na sanáciu dlhu všetkých fondov Sociálnej poisťovne, ako aj na úhradu škody spôsobenej dôchodkovými správcovskými spoločnosťami a depozitárom, pričom vôbec nie sú súčasťou starobného dôchodkového systému v dôchodkových správcovských spoločnostiach.

Vyššie uvedené dôvody, pre ktoré navrhovatelia podali návrh majú pritom za následok úbytok finančných prostriedkov všetkých zúčastnených subjektov, teda poistencov (I. pilier), ako aj sporiteľov (II. pilier), ktoré sú vlastníctvom týchto subjektov. Účelom použitia týchto prostriedkov je pritom úhrada výdavkov, ktoré by mali byť hradené výlučne štátom, Sociálnou poisťovňou a dôchodkovými správcovskými spoločnosťami zvláštnych zdrojov a príjmov.

Ako už bolo navrhovateľmi uvedené, v prípade platenia poistného do rezervného fondu solidarity sporiteľa, ale tiež poistenci v tzv. I. pilieri, poukazujú finančné prostriedky Sociálnej poisťovni, ktorých výška závisí od výšky ich vymeriavacieho základu. Tieto odvody majú rovnaký charakter ako odvody poistného na starobné poistenie. Napriek tejto skutočnosti však odvod vo výške 4,75% z vymeriavacieho základu nie je zohľadňovaný pri výpočte výšky dôchodkovej dávky konkrétneho sporiteľa, ale je použitý neadresne na úhradu vyššie uvedených dlhov a škôd spôsobených v systéme sociálneho poistenia a starobného dôchodkového sporenia zriadenom a spravovanom Slovenskou republikou. Samotná skutočnosť uvádzaná v stanoviskách, že tvrdenia navrhovateľov nemajú oporu v súčasnom znení zákona č. 461/2003 Z. z. neznamenajú, že právna úprava rezervného fondu solidarity nie je v rozpore s Ústavou SR.

Z uvedených dôvodov majú navrhovatelia za to, že právna úprava rezervného fondu solidarity uvedená v § 167 zákona č. 461/2003 Z. z. je protiústavná z dôvodu, že je v rozpore s právom vlastníť majetok definovaným v článku 20 ods. 2 Ústavy SR.

V. Záver

Na základe vyššie uvedených skutočností navrhovatelia navrhujú, aby Ústavný súd Slovenskej republiky v zmysle článku 125 ods. 1 písm. a) a ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a § 37 až 41 zákona č. 38/1993 Z. z. vydal tento nálež:

Ustanovenia § 32, § 33 a § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony a ustanovenie § 167 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov nie sú v súlade s ustanoveniami článku 12 ods. 2 a článku 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.»

II.

Základné východiská pre rozhodovanie ústavného súdu

Podstata problému nastoleného návrhom skupiny poslancov národnej rady

Skupina poslancov národnej rady sa návrhom doručeným 3. októbra 2014 domáha, aby ústavný súd v konaní podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy vyslovil nesúlad označených ustanovení zákona o starobnom dôchodkovom sporení a ustanovenia zákona o sociálnom poistení s čl. 12 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 ústavy z týchto dôvodov:

- určenie podmienok vyplácania doživotného starobného dôchodku poistiteľom, ktorý podľa vlastných výpočtov stanoví sporiteľovi ponuku vyplácania tohto dôchodku (§ 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení), je v rozpore s čl. 12 ods. 2 ústavy, pretože diskriminuje nízkopříjmových sporiteľov, ktorí tak stratia možnosť mať vyplácaný doživotný starobný dôchodok z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov na ich osobnom dôchodkovom účte. Navrhovatelia uvedenú právnu úpravu považujú za diskriminačnú aj z dôvodu, že v prípade dočasného starobného dôchodku alebo vyplácania dôchodku formou programového výberu

je táto možnosť sporiteľom zákonom daná aj bez splnenia zákonom ustanovených podmienok, čo pre možnosť doživotného starobného dôchodku neplatí,

- ak sporiteľ, ktorý splnil podmienky vyplácania doživotného starobného dôchodku podľa § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, zomrie po uplynutí 84 mesiacov po začatí poberania tohto dôchodku, jeho zostávajúce úspory sa nestávajú predmetom dedenia podľa Občianskeho zákonníka a nebudú ani poukázané oprávnenej osobe v zmysle §40a zákona o starobnom dôchodkovom sporení, stanú sa príjmom poisťovateľa, čo je v rozpore s čl. 20 ods. 1 ústavy, pretože neprímerane obmedzuje základné právo sporiteľa vlastníť majetok a s ním spojené právo dediť,

- v nesúlade s čl. 20 ods. 1 ústavy je aj právna úprava dočasného starobného dôchodku zakotvená v § 33 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, v zmysle ktorej sa tento dôchodok vypláca iba počas vopred dohodnutej doby. Ak sporiteľ zomrie kedykoľvek počas doby vyplácania tohto dôchodku, nevyplatená časť nasporenej sumy nie je vôbec predmetom dedenia a ani nedochádza k jej vyplateniu oprávnenej osobe určenej v zmluve o poistení dôchodku. Zostatok nasporených prostriedkov sporiteľa sa stáva príjmom poisťovateľa,

- v rozpore s čl. 12 ods. 2 ústavy je aj samotná právna úprava zmluvy o poistení dôchodku podľa § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení, ktorú uzatvára poisťiteľ (životná poisťovňa) s poisťníkom (sporiteľ) pre účely vyplácania doživotného starobného dôchodku alebo dočasného starobného dôchodku. Sporiteľ, pokiaľ sa rozhodne pre jednu z uvedených foriem vyplácania starobného dôchodku, má povinnosť uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku. Časť sporiteľov tak bude mať obmedzenú možnosť dohodnúť si vyplácanie doživotného dôchodku v prípade, ak nesplnia podmienky ustanovené zákonom, čo je „*diskriminačné a protiústavné*“,

- ustanovenie § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení je súčasne v rozpore s čl. 20 ods. 1 ústavy, keďže súčasťou zmluvy o poistení dôchodku je protiústavná úprava dedenia, ktorá sa obmedzuje na 84 mesačných súm dôchodkového sporenia v prípade vyplácania doživotného dôchodku a úplne vylučuje možnosť dedenia alebo prevodu nasporenej sumy na oprávnenú osobu v prípade vyplácania dočasného dôchodku,

- vytvorenie rezervného fondu solidarity v zmysle § 167 zákona o sociálnom poistení nie je v súlade s čl. 20 ods. 1 ústavy, pretože je financovaný z odvodov sporiteľov do tzv. I. piliera vo výške 4,75 % z vymeriavacieho základu, ktorý je potrebné posudzovať ako odvod, ktorý by mal byť súčasťou poisťného na starobné poistenie a mal by mať vplyv na výšku dôchodkových dávok poskytovaných z tzv. I. piliera. Rezervný fond solidarity by mal byť podľa sťažovateľov financovaný zo štátneho rozpočtu, a nie z príspevkov sporiteľov, keďže je použitý na úhradu dávok, na ktorých úhradu nie je dostatok finančných prostriedkov v príslušnom základnom fonde a na úhradu škody spôsobenej dôchodkovou správcovskou spoločnosťou a depozitárom.

Namietané ustanovenia zákona o starobnom dôchodkovom sporení a zákona o sociálnom poistení

Napadnuté ustanovenia § 32, § 33 a § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení znejú:

§ 32 Doživotný dôchodok

(1) Doživotný starobný dôchodok a doživotný predčasný starobný dôchodok poisťiteľ vypláca do smrti poberateľa tohto dôchodku.

(2) Ak poberateľ doživotného dôchodku zomrel skôr, ako mu bolo vyplatených 84 mesačných súm doživotného dôchodku, najskôr však v deň vzniku povinnosti poistiteľa plniť zo zmluvy o poistení dôchodku, sumu zodpovedajúcu rozdielu sumy určenej na výplatu týchto 84 mesačných súm doživotného dôchodku a súčtu vyplatených mesačných súm doživotného dôchodku

a) zníženie o sumu oprávnene vynaložených nákladov poistiteľa na jej výplatu v hotovosti alebo na prevod do iného ako členského štátu eurozóny poistiteľ vyplatí podľa § 40a alebo

b) poistiteľ prevedie podľa § 40a.

§ 33 Dočasný dôchodok

(1) Dočasný starobný dôchodok a dočasný predčasný starobný dôchodok poistiteľ vypláca počas doby dohodnutej v zmluve o poistení dôchodku; ak smrť sporiteľa nastane pred uplynutím doby dohodnutej v zmluve o poistení dôchodku, poistiteľ vypláca dočasný starobný dôchodok alebo dočasný predčasný starobný dôchodok do smrti poberateľa tohto dôchodku.

(2) Vyplácanie dočasného starobného dôchodku a dočasného predčasného starobného dôchodku možno dohodnúť, ak sporiteľ uzatvoril zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca doživotný starobný dôchodok alebo doživotný predčasný starobný dôchodok, a súčet súm dôchodkových dávok podľa osobitného predpisu, výsluhového dôchodku, invalidného výsluhového dôchodku, invalidného dôchodku a čiastočného invalidného dôchodku, vdovského výsluhového dôchodku, vdoveckého výsluhového dôchodku a obdobného dôchodku vyplácaného z cudziny, ktoré majú byť vyplácané ku dňu povinnosti poistiteľa plniť zo zmluvy o poistení dôchodku, a sumy doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku je ku dňu evidencie poznámky o uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa bude vyplácať dočasný starobný dôchodok alebo dočasný predčasný starobný dôchodok, vyšší ako

a) suma starobného dôchodku podľa osobitného predpisu zodpovedajúca obdobiu dôchodkového poistenia v dĺžke 42 rokov, priemernému osobnému mzdovému bodu v hodnote 1,25 a dôchodkovej hodnote podľa osobitného predpisu platnej ku dňu vyhotovenia ponuky podľa § 46a, ak najneskôr ku dňu vyhotovenia ponuky podľa § 46a sporiteľovi vznikol nárok na výplatu starobného dôchodku podľa osobitného predpisu alebo predčasného starobného dôchodku podľa osobitného predpisu znížených za obdobie účasti na starobnom dôchodkovom sporení a ku dňu evidencie poznámky o uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa bude vyplácať dočasný starobný dôchodok alebo dočasný predčasný starobný dôchodok, je súčet sumy starobného dôchodku podľa osobitného predpisu v úhrne s vyrovnávacím príplatkom podľa osobitného predpisu alebo predčasného starobného dôchodku podľa osobitného predpisu neznížených z dôvodu súbehu s inou dôchodkovou dávkou a znížených za obdobie účasti na starobnom dôchodkovom sporení ku dňu vyhotovenia ponuky podľa § 46a a sumy doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku sporiteľa vyšší ako suma jeho starobného dôchodku podľa osobitného predpisu v úhrne s vyrovnávacím príplatkom podľa osobitného predpisu alebo jeho predčasného starobného dôchodku podľa osobitného predpisu neznížených z dôvodu súbehu s inou dôchodkovou dávkou a neznížených za obdobie účasti na starobnom dôchodkovom sporení ku dňu vyhotovenia ponuky podľa § 46a alebo

b) štvornásobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa osobitného predpisu, ak najneskôr ku dňu vyhotovenia ponuky podľa § 46a sporiteľovi nevznikol nárok na výplatu starobného dôchodku podľa osobitného predpisu alebo predčasného starobného dôchodku podľa osobitného predpisu znížených za obdobie účasti na

starobnom dôchodkovom sporení a ku dňu zaevidovania poznámky o uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa bude vyplácať dočasný starobný dôchodok alebo dočasný predčasný starobný dôchodok, má uzatvorenú zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa má vyplácať doživotný starobný dôchodok alebo doživotný predčasný starobný dôchodok, zo sumy jednorazového poistného najmenej v hodnote 50 % sumy uvedenej v certifikáte, na základe ktorého bola vyhotovená ponuka tohto doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku; § 45 ods. 5 sa nepoužije.

(3) Vyplácanie dočasného starobného dôchodku alebo dočasného predčasného starobného dôchodku podľa § 31 písm. a) možno dohodnúť aj vtedy, ak Sociálna poisťovňa oznámi sporiteľovi, že žiadny poistiteľ nevyhotovil ponuku doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku a sporiteľ nespĺňa podmienky vyplácania dočasného starobného dôchodku alebo dočasného predčasného starobného dôchodku podľa odseku 2.

(4) Doba vyplácania dočasného starobného dôchodku a dočasného predčasného starobného dôchodku podľa odseku 2 je päť rokov, sedem rokov alebo desať rokov. Dobu vyplácania starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku podľa predchádzajúcej vety určí sporiteľ v zmluve o poistení dôchodku.

(5) Dočasný starobný dôchodok a dočasný predčasný starobný dôchodok podľa odseku 3 je mesačne najviac v sume podľa § 46e ods. 9 platnej v kalendárnom roku, v ktorom bola vyhotovená ponuka dočasného starobného dôchodku alebo dočasného predčasného starobného dôchodku.

(6) Ak sporiteľ ku dňu evidencie poznámky o uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca doživotný starobný dôchodok alebo doživotný predčasný starobný dôchodok, splnil podmienky podľa odseku 2, považujú sa tieto podmienky pri uzatváraní zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa má vyplácať dočasný starobný dôchodok alebo dočasný predčasný starobný dôchodok, za splnené.

Zmluva o poistení dôchodku

§ 46f

(1) Zmluvou o poistení dôchodku sa poistiteľ zaväzuje, že za jednorazové poistné podľa podmienok ustanovených v tomto zákone

- a) bude poistenému alebo pozostalej osobe vyplácať dohodnutý dôchodok,
- b) vyplatí alebo prevedie oprávnenej osobe podľa § 40a ods. 1 sumu podľa § 32 ods. 2.

(2) Poistený na účely tohto zákona môže byť výlučne poistník. Poistník podľa tohto zákona je sporiteľ, ktorý uzatvoril zmluvu o poistení dôchodku. Pozostalá osoba môže byť len vdova, vdovec a sirota.

(3) Zmluvou o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca

a) doživotný dôchodok, sa poisťuje riziko

1. dlhovekosti, pričom povinnosť poistiteľa vyplatiť dôchodok dohodnutý v zmluve o poistení dôchodku za príslušný mesiac vzniká, ak sa poistený dožije prvého dňa tohto mesiaca,

2. smrti poisteného, pričom povinnosť poistiteľa plniť vzniká, ak

2a. bol v zmluve o poistení dôchodku dohodnutý aj pozostalostný dôchodok,

2b. poistený zomrel skôr, ako mu bolo vyplatených 84 mesačných súm doživotného dôchodku,

b) dočasný dôchodok, sa poisťuje riziko dožitia, pričom povinnosť poistiteľa vyplatiť dôchodok dohodnutý v zmluve o poistení dôchodku za príslušný mesiac vzniká, ak sa poistený dožije prvého dňa tohto mesiaca.

(4) Iné riziká, ako sú uvedené v odseku 3, nemožno v zmluve o poistení dôchodku poistiť.

(5) Zmluvu o poistení dôchodku možno uzatvoriť len na základe záväznej ponuky, na základe ktorej budú splnené podmienky vyplácania starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku, ak v druhej vete nie je ustanovené inak. Zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa bude vypláčať predčasný starobný dôchodok podľa § 31 písm. b), možno uzatvoriť len na základe záväznej ponuky, v ktorej uvedená suma doživotného predčasného starobného dôchodku v súčte so sumou predčasného starobného dôchodku podľa osobitného predpisu je vyššia ako 1,2-násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa osobitného predpisu

(6) Jednorazové poistné je suma uvedená v certifikáte. Dohodnutá suma dôchodku je suma uvedená v ponuke podľa § 46 a 46a. Dohodnuté poistné a dohodnutú sumu dôchodku možno zvýšiť, len ak boli poistiteľovi povinné príspevky postúpené podľa § 27 ods. 4 písm. b) a c) alebo ak si poistník dohodol v zmluve o poistení dôchodku výplatu podielu na prebytku z výnosov podľa § 42a ods. 4 písm. b).

(7) Ak si sporiteľ uplatnil právo podľa § 46 ods. 4 alebo § 46a ods. 4, poistiteľ s ním uzatvorí zmluvu o poistení dôchodku.

(8) Ak zmluvu o poistení dôchodku uzatvára za sporiteľa splnomocnenec, podpis splnomocniteľa na plnomocenstve musí byť úradne osvedčený.

(9) Zmluvu o poistení dôchodku možno dohodou meniť, len ak

a) jednorazové poistné nebolo zaplatené v sume uvedenej v certifikáte, a to do troch mesiacov odo dňa evidencie poznámky o jej uzatvorení,

b) suma uvedená v ponuke podľa § 46 alebo § 46a bola určená na základe nesprávneho údaja o veku sporiteľa, a to do troch mesiacov odo dňa evidencie poznámky o jej uzatvorení,

c) sa mení vyplácanie pozostalostného dôchodku podľa odseku 12,

d) si poistník dohodne zmenu spôsobu výplaty dôchodku a podielu na prebytku z výnosov podľa odseku 11,

e) sa mení dohodnutá suma dôchodku z dôvodov podľa odseku 6 alebo

f) sa mení oprávnená osoba podľa § 40a ods. 1.

(10) Od zmluvy o poistení dôchodku možno odstúpiť len z dôvodov a v lehote podľa odseku 9 písm. a) a b); odstúpné nemožno dojednať. Ak dôjde k odstúpeniu podľa predchádzajúcej vety, sumu dôchodku vyplateného na základe zmluvy o poistení dôchodku poistený nie je povinný vrátiť. Jednorazové poistné znížené o sumu dôchodku vyplateného na základe zmluvy o poistení dôchodku je poistiteľ povinný vrátiť do troch pracovných dní odo dňa odstúpenia.

(11) Zmluva o poistení dôchodku obsahuje najmä spôsob výplaty dôchodku, percentuálnu výšku garantovaného výnosu z umiestnenia prostriedkov technických rezerv použitú pri výpočte mesačnej sumy dôchodku, pomer, ktorým sa prebytok z výnosov rozdelí medzi poistiteľa a poistených podľa § 42a ods. 1, a spôsob výplaty podielu na prebytku z výnosov podľa § 42a ods. 4.

(12) Ak je v zmluve o poistení dôchodku dohodnuté vyplácanie pozostalostného dôchodku

a) len podľa § 29 ods. 2 písm. a), možno k nemu dohodnúť vyplácanie pozostalostného dôchodku podľa § 29 ods. 2 písm. b) alebo ho zmeniť na vyplácanie pozostalostného dôchodku podľa § 29 ods. 2 písm. b),

b) len podľa § 29 ods. 2 písm. b), možno k nemu dohodnúť vyplácanie pozostalostného dôchodku podľa § 29 ods. 2 písm. a) alebo ho zmeniť na vyplácanie pozostalostného dôchodku podľa § 29 ods. 2 písm. a) alebo

c) podľa § 29 ods. 2 písm. a) a b) možno dohodnúť vyplácanie len jedného z týchto pozostalostných dôchodkov.

(13) Poistiteľ môže žiadať od sporiteľa informácie týkajúce sa ohodnotenia rizika dožitia poistníka len po uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku. Sporiteľ nie je povinný informácie podľa predchádzajúcej vety poskytnúť.

(14) Sporiteľ má právo uzatvoriť len jednu zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca doživotný starobný dôchodok alebo doživotný predčasný starobný dôchodok, a jednu zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca dočasný starobný dôchodok alebo dočasný predčasný starobný dôchodok.

(15) V súvislosti s uzatvorením zmluvy o poistení dôchodku nemožno ponúkať tovary a služby, ktoré nesúvisia s predmetom uzatvorenej zmluvy o poistení dôchodku.

(16) V súvislosti s uzatvorením zmluvy o poistení dôchodku sa nesmie vykonávať finančné sprostredkovanie podľa osobitného predpisu.

(17) Ak poistník určil pre prípad svojej smrti ako oprávnenú osobu podľa § 40a ods. 1 fyzickú osobu, zmluva o poistení dôchodku musí obsahovať aj jej meno, priezvisko, rodné číslo a miesto trvalého pobytu; ak za oprávnenú osobu podľa § 40a ods. 1 je určená právnická osoba, zmluva o poistení dôchodku musí obsahovať aj názov, identifikačné číslo a adresu sídla tejto právnickej osoby.

(18) Poistník je povinný oznámiť poistiteľovi do ôsmich dní zmenu mena, priezviska, rodného čísla a miesta trvalého pobytu a bez zbytočného odkladu zmenu mena, priezviska, rodného čísla a trvalého pobytu oprávnenej osoby podľa § 40a ods. 1, ak je oprávnenou osobou fyzická osoba, a zmenu názvu, identifikačného čísla a adresy sídla oprávnenej osoby podľa § 40a ods. 1, ak je oprávnenou osobou právnická osoba.

(19) Zmena kontaktných údajov, osobných údajov a údajov týkajúcich sa zasielania platieb dôchodku uvedených v zmluve o poistení dôchodku sa nepovažuje za zmenu zmluvy o poistení dôchodku.

Namietané ustanovenie § 167 zákona o sociálnom poistení znie:

§ 167 Rezervný fond solidarity

(1) Rezervný fond solidarity je určený na dávky, na ktorých úhradu nie je dostatok finančných prostriedkov v príslušnom základnom fonde a na úhradu škody podľa osobitného predpisu. Rezervný fond solidarity nesmie byť použitý na iný účel, než na ktorý je určený podľa predchádzajúcej vety.

(2) Rezervný fond solidarity sa tvorí

a) z poistného do rezervného fondu solidarity,

b) z pokuty, ak tento zákon neustanovuje inak, a penále,

c) z odplaty za postúpenie pohľadávky na poistnom do rezervného fondu solidarity, z odplaty za postúpenie pohľadávky na príspevkoch na starobné dôchodkové sporenie, z odplaty za postúpenie pohľadávky na pokute a z odplaty za postúpenie pohľadávky na penále,

d) z úrokov,

e) z darov, ak spôsob ich využitia nie je darcom určený inak,

f) z ostatných príjmov.

Navrhovatelia namietajú nesúlads napadnutých ustanovení zákona o starobnom dôchodkovom sporení a zákona o sociálnom poistení s čl. 12 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 ústavy.

Podľa čl. 12 ods. 2 ústavy základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.

Podľa čl. 20 ods. 1 ústavy každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.

Právne východiská

Judikatúra k princípu rovnosti a zákazu diskriminácie

Ústavný súd už uviedol, že za diskriminačnú úpravu možno považovať takú úpravu, ktorá rovnaké alebo analogické situácie rieši odchylným spôsobom, pričom takýto postup zákonodarca nemôže alebo ani nevie rozumne odôvodniť legitímnym cieľom a tým, že tento cieľ sa musí dosahovať práve zvoleným legislatívnym riešením (PL. ÚS 21/2000).

Aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) konštatoval, že rozdielne zaobchádzanie s osobami v analogickom alebo relevantne podobnom postavení je diskriminačné, ak nemá objektívne a rozumné odôvodnenie, ak nesleduje legitímny cieľ alebo ak neexistuje vzťah rozumnej proporcionality medzi použitými prostriedkami a zámerom, ktorý sa má uskutočniť (Evans proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 6339/05). Diskriminácia môže nastať aj v prípade, ak štát bez objektívneho a rozumného dôvodu nepristúpi k rozdielnemu nakladaniu s rozdielnymi osobami, ktorých situácia je podstatne rozdielna (Pretty proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 2346/02).

Z judikatúry ústavného súdu ďalej vyplýva, že čl. 12 ods. 1 ústavy nie je garanciou absolútnej rovnosti, ale je ústavnou zárukou ochrany osôb (právnických a fyzických) proti diskriminácii zo strany orgánov verejnej moci. Diskriminácia je vo všeobecnosti vymedzená ako každý spôsob zaobchádzania vrátane odmietnutia takého zaobchádzania s osobou, ktoré je pre túto osobu menej priaznivé než pre iné osoby. Za diskriminačnú úpravu možno považovať takú úpravu, ktorá rovnaké alebo analogické situácie rieši odchylným spôsobom, pričom takýto postup zákonodarca nemôže alebo ani nevie rozumne odôvodniť legitímnym cieľom a tým, že tento cieľ sa musí dosahovať práve zvoleným legislatívnym riešením (napr. PL. ÚS 21/00).

Ústavný súd vo veci sp. zn. PL. ÚS 10/02 konštatoval, že zákonná úprava, ktorá zvýhodňuje určitú skupinu osôb, nemôže byť len z toho dôvodu označená za takú, ktorá porušuje princíp rovnosti. Zákonodarca však musí zvážiť, či je dôvod na takéto zvýhodnenie, čo je jeho cieľom a medzi týmto cieľom a v zákone zakotveným zvýhodnením musí byť vzťah primeranosti.

V rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 5/03 ústavný súd uviedol, že princíp rovnosti je porušený vždy vtedy, ak sa s jednou skupinou adresátov právnych noriem v porovnaní s inou skupinou zaobchádza inak, hoci medzi oboma skupinami nie sú rozdiely takého druhu a takej závažnosti, že odôvodňujú takéto nerovnaké zaobchádzanie; porušením princípu rovnosti však nie je to, ak sa preukáže, že s nerovnakými skupinami subjektov sa nakladá rozdielne. Také nakladanie nemožno považovať za diskrimináciu.

Európsky súd pre ľudské práva vo svojej ustálenej judikatúre konštatuje, že odlišnosť v zaobchádzaní medzi osobami nachádzajúcimi sa v analogických alebo porovnateľných situáciách je diskriminačná, pokiaľ nemá žiadne objektívne a rozumné ospravedlnenie, t. j. pokiaľ nesleduje legitímny cieľ alebo pokiaľ nie sú použité prostriedky sledovanému cieľu primerané (napr. Kiyutin v. Rusku, rozsudok č. 2700/10 z 10. 3. 2011, Karlheim Schmidt v. Nemecko, rozsudok č. 13580/88 z 18. 7. 1994). Obdobne Výbor Organizácie spojených národov pre ľudské práva vo všeobecnom odporúčaní č. 18 vyslovil názor, že nie každé rozdielne zaobchádzanie predstavuje diskrimináciu, ak kritériá pre takéto zaobchádzanie sú prijateľné a objektívne a ak toto zaobchádzanie smeruje k dosiahnutiu cieľa, ktorý sa podľa Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach považuje za legitímny.

Ústavný súd vo svojej judikatúre už zdôraznil požiadavku prepojenia jednotlivých ustanovení ústavy s dôrazom na tie, ktoré majú všeobecný charakter, keď uviedol: Všetky ustanovenia ústavy o rovnosti treba vnímať, interpretovať a uplatňovať v organickej väzbe, čo zvlášť platí o tých ustanoveniach ústavy, ktoré sú sformulované vo všeobecnej podobe (čl. 12 ods. 1 prvá veta, čl. 12 ods. 2 a čl. 13 ods. 3 ústavy), keďže predstavujú základné východisko uplatnenia princípu rovnosti v konkrétnom prípade, resp. konkrétnej situácii. Inými slovami, pri skúmaní otázky, či v konkrétnom prípade došlo alebo nedošlo k porušeniu ústavného princípu rovnosti pred zákonom, treba najprv preskúmať to, či pri obmedzení niektorého základného práva alebo slobody bol alebo nebol rešpektovaný príkaz vyjadrený v čl. 13 ods. 3 ústavy, podľa ktorého zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky, t. j. z hľadiska skúmania porušenia princípu rovnosti pri obmedzovaní niektorého základného práva alebo slobody je nemysliteľná interpretácia a aplikácia ustanovení čl. 12 ods. 1 prvej vety a čl. 12 ods. 2 ústavy bez spojenia s čl. 13 ods. 3 ústavy (PL. ÚS 16/08).

Ústavný súd vo veci vedenej pod sp. zn. PL. ÚS 7/2013 vyslovil, že „Aj pri uplatňovaní základných práv tretej generácie (hospodárske, sociálne a kultúrne práva) môže bez akejkolvek pochybnosti dôjsť k porušeniu všeobecnej zásady rovnosti a zákazu diskriminácie podľa čl. 12 ods. 2 ústavy“, pričom práve v tejto veci preskúmaval jeho potenciálne porušenie vo väzbe na čl. 42 ústavy a čl. 2 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dodatkový protokol“).

Zákaz diskriminácie ustanovený čl. 12 ods. 2 ústavy je ústavnou zásadou, ktorá vzhľadom na svoju podstatu a účel presahuje medze základných práv a slobôd a má relevanciu dokonca aj pre výklad a uplatnenie tých noriem ústavy, ktoré sa nevzťahujú na základné práva a slobody. V materiálnom právnom štáte zákaz diskriminácie predstavuje príkaz, ktorý ústavodarca adresoval štátu ako jeho pozitívny záväzok (PL. ÚS 14/98, I. ÚS 17/99 a PL. ÚS 1/2012).

Ústavný súd sa vo svojej doterajšej judikatúre pokúsil aj o pojmové vymedzenie priamej diskriminácie, o ktorú ide vtedy, ak právna úprava určuje, že „s určitou skupinou osôb sa zaobchádza v porovnateľnej situácii menej výhodným spôsobom ako s inou skupinou osôb, ak sa tak deje na základe tzv. kvalifikovaného kritéria“ (napr. PL. ÚS 13/09, PL. ÚS 7/2013).

Princíp rovnosti preto treba interpretovať z dvojakého pohľadu. Prvý je daný požiadavkou vylúčenia ľubovôle v postupe zákonodarcu pri odlišovaní skupín subjektov, a nie práv, druhý potom požiadavkou ústavnoprávnej akceptovateľnosti hľadísk odlišovania, t. j. neprípustnosti dotknutia niektorého zo základných práv a slobôd odlišovaním subjektov a práv zo strany zákonodarcu. Z pohľadu rovnosti síce nevyplýva požiadavka všeobecnej rovnosti každého s každým, vyplýva z nej však požiadavka, aby právo bezdôvodne nezvýhodňovalo

ani neznevýhodňovalo jedných pred druhými. Ústavný poriadok teda pripúšťa aj zákonom založenú nerovnosť, pokiaľ sú na to ústavne akceptovateľné dôvody (PL. ÚS 8/2014).

Účelom úpravy čl. 12 ods. 2 ústavy je ochrana pred diskrimináciou. Diskriminácia nie je hodnotenie ľudí podľa ich individuálnych vlastností, ale hodnotenie podľa príslušnosti k určitej spoločenskej skupine. Prvou vetou čl. 12 ods. 2 ústavy sa určujú dôvody, pre ktoré nemožno diskriminovať (pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, viera a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie). Ide v podstate o jasné, presne vymedziteľné dôvody, avšak zároveň treba dodať, že taxatívny výpočet prvej vety čl. 12 ods. 2 ústavy sa premieňa na demonštratívny výpočet de facto, a to z dôvodu abstraktnosti zákazu diskriminácie pre „iné zmýšľanie“ a pre „iné postavenie“. Jednotlivé skutočnosti, ktoré môžu byť dôvodom prirodzenej nerovnosti ľudí a na ktoré sa viaže zákaz diskriminácie, sú tak upravené v ústave príkladmo a dávajú priestor na to, aby nikto nemohol byť z týchto dôvodov poškodzovaný, zvyhodňovaný alebo znevýhodňovaný (porovnaj PL. ÚS 37/95).

Bez ohľadu na uvedený relatívne široký výklad diferenciačných kritérií, na ktoré sa viaže zákaz diskriminácie, aj „iné zmýšľanie“ či „iné postavenie“ musí byť za každých okolností späté s ľudskou jedinečnosťou, čo znamená, že musia byť vopred dané také vlastnosti, ktoré sú imanentne dané človeku ako ľudskej bytosti a ktoré ho odlišujú od iných ľudí. To však neznamená, že ochrana poskytovaná týmto ustanovením sa obmedzuje na odlišné zaobchádzanie založené na vlastnostiach, ktoré sú osobné v tom zmysle, že by boli vrodené alebo nemenné, môže ísť aj o dôvody spočívajúce na osobných voľbách odrážajúcich osobnostné rysy (PL. ÚS 1/2012 a tam citovaná judikatúra ESLP – rozsudok z 13. 7. 2010, sťažnosť č. 7205/07 vo veci Clift proti Spojenému kráľovstvu, bod 59, a rozsudok zo 4. 5. 2010, sťažnosť č. 21990/08 vo veci Peterka proti Českej republike).

Ústavný súd Českej republiky vo veci sp. zn. Pl. ÚS 4/95 konštatoval, že nerovnosť v sociálnych vzťahoch, pokiaľ sa má dotknúť základných ľudských práv, musí dosiahnuť intenzitu spochybňujúcu aspoň v určitom smere samotnú podstatu rovnosti. To sa spravidla stane vtedy, ak je s porušením rovnosti spojené i porušenie iného základného práva.

Judikatúra k ochrane majetku

Ústavný súd už viackrát rozhodol, že čl. 20 ods. 1 ústavy priznáva vlastníkovi právo na ochranu majetku, ktorý nadobudol v súlade s platným právnym poriadkom (PL. ÚS 33/95, PL. ÚS 29/05). Ústavný súd už taktiež judikoval, že ústavu nemožno vysvetľovať spôsobom zakladajúcim porušenie medzinárodnej zmluvy o ľudských právach, ak je Slovenská republika účastníkom takejto zmluvy (II. ÚS 48/97).

Európsky súd pre ľudské práva zdôraznil, že pojem majetok je pre účely dohovoru potrebné vykladať autonómne. Majetok podľa dohovoru predovšetkým nie je obmedzený na hnutelnosti a nehnuteľnosti, ale môže zahŕňať nehmotné práva ako sociálne výhody alebo aj právo na vynútený výkon rozsudku (Petrushko proti Rusku, sťažnosť č. 36494/02).

Aj ústavný súd vo svojej judikatúre uviedol, že predmetom ochrany podľa čl. 20 ods. 1 ústavy je len „existujúci majetok“, pričom poukázal na závery ESLP a dodal, že pod tento pojem možno zahrnúť tiež majetkové hodnoty vrátane pohľadávok, na základe ktorých môže sťažovateľ tvrdiť, že má prinajmenšom „legitímnu nádej“ na ich zhodnotenie (napr. III. ÚS 60/04, IV. ÚS 312/07, II. ÚS 31/04). Majetok, ktorý je predmetom ochrany zaručenej podľa čl. 20 ústavy, zahŕňa nielen veci, ale aj práva a iné majetkové hodnoty (II. ÚS 19/97). Podľa medzinárodného štandardu zaručeného na báze dodatkového protokolu

objektom ochrany nie sú len hmotné statky, ale aj rôzne druhy licencií, ako aj dobrá povest' firmy (PL. ÚS 37/99).

Právo na ochranu majetku sa podľa ESLP taktiež môže vzťahovať na nároky, ak má sťažovateľ primerané a legitímne očakávanie získania účinného výkonu vlastníckeho práva (Saghinadze proti Gruzínsku, sťažnosť č. 18768/05).

Pokiaľ ide o nároky na dôchodky, tieto podľa názoru ESLP (a ako bude ďalej poukázané, aj podľa názoru iných vnútroštátnych i medzinárodných súdov) spadajú pod právo na ochranu majetku. Článok 1 dodatkového protokolu nepriznáva právo na poberanie dôchodku alebo iných dávok a rovnako neustanovuje, že dôchodok by mal dosiahnuť určitú čiastku. V tomto ohľade majú štáty široký priestor na voľnú úvahu. Ak však boli nároky na dôchodok priznané, predstavujú majetok. Zníženie alebo prerušenie vyplácania dôchodku preto môže predstavovať zásah do práva na pokojné užívanie majetku (Valkov proti Bulharsku, sťažnosť č. 2033/04). Uvedené platí v prípade, ak je právo na dôchodok viazané na zaplatené príspevky (Gaygusuz proti Rakúsku, sťažnosť č. 17371/90), ako aj v prípadoch, keď zamestnávateľa vyjadrili iba všeobecný záväzok vyplácať dôchodok za splnenia určitých podmienok (Azinas proti Cypru, sťažnosť č. 56679/00; Veľká komora neskôr vyhlásila sťažnosť v tomto prípade za neprijateľnú, no odkázala na niektoré závery z pôvodného rozsudku Komory). Zásahy do dôchodkov musia vzhľadom na uvedené spĺňať podmienky čl. 1 dodatkového protokolu – (1) musia mať oporu v zákone, (2) musia sledovať legitímny cieľ a (3) musia nájsť spravodlivú rovnováhu medzi záujmami spoločnosti a jednotlivca a nesmú na jednotlivca preniesť ťažké alebo neprimerané bremeno.

Judikatúra vo veci sociálnych práv

Ústavný súd už pri svojej rozhodovacej činnosti uviedol, že hospodárske, sociálne a kultúrne práva a slobody „sú právami druhej generácie, ktorých podoba a obsah v podstatnej miere závisí od ekonomických a hospodárskych možností štátu“ (PL. ÚS 19/08) a je pre ne podstatné to, že sa ich podľa čl. 51 ods. 1 ústavy možno „domáhať... len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú“, teda len v rozsahu vyvoditeľnom z citovanej ústavnej výhrady, prostredníctvom ktorej ústava poskytuje zákonodarcovi nepochybne väčší priestor (v porovnaní s inými skupinami základných práv a slobôd) pre voľnú úvahu (uváženie) na účely určenia, v akom rozsahu, kvalite a za akých podmienok ich bude garantovať. V tejto súvislosti však ústavný súd už vyslovil právny názor, že „priestor pre voľnú úvahu poskytnutý ústavou zákonodarcovi pri prijímaní týchto zákonov nemožno chápať absolútne; jej limity treba hľadať predovšetkým v ústavných princípoch a v požiadavke ochrany ďalších hodnôt, na ktorých je ústava založená a ktoré chráni. Tieto základné práva už svojou povahou síce nabádajú na právnu úpravu zo strany štátu (ktorá naplní jeho obsah), ten však nesmie zasiahnuť samotnú podstatu týchto práv a ani sa dotknúť iných práv zakotvených ústavou a dohovorom. Ústavný súd môže v rámci abstraktnej kontroly ústavnosti vysloviť nesúlad len v prípadoch, ak právna norma nerešpektuje konkrétne ústavné garancie niektorého zo základných práv, na ktoré odkazuje čl. 51 ods. 1 ústavy (PL. ÚS 11/2013).

Čo sa týka rozsahu základných práv garantovaných v čl. 39 ods. 1 ústavy, je potrebné uviesť, že ústavodarca v čl. 39 ods. 3 ústavy poskytol zákonodarcovi pomerne široký priestor na úvahu, aký vecný a osobný rozsah sociálneho systému pri zabezpečení sociálnych udalostí, do ktorých sa dostanú fyzické osoby, vytvorí; pritom taký, ktorý by bol v súlade s ústavou. Ide o sociálny systém s dlhodobými právnymi účinkami presahujúcimi svojimi dôsledkami niekoľko desiatok rokov (PL. ÚS 11/08).

Ústavný súd Českej republiky disponuje rozsiahlou judikatúrou k sociálnym právam garantovaným Listinou základných práv a slobôd (ďalej len „listina“), ktorá je aj súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky. Súčasťou jeho judikatúry je aj právny názor, že pre prieskum ústavnosti zákonov obsahujúcich úpravu sociálnych práv je daný užší priestor, ako pri základných právach podľa hlavy druhej, tretej a piatej listiny (Pl. ÚS 8/07), a tiež že zakotvenie existencie týchto práv v listine znamená, že pri zákonnej úprave musí byť zachovaný určitý minimálny štandard týchto sociálnych práv (Pl. ÚS 2/08).

Právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe

K charakteristike základného práva na hmotné zabezpečenie sa v jednom z komentárov k ústave (ČIČ, M. a kolektív. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Žilina : EUROKÓDEX, 2012. s. 287) uvádza: „*Ústava garantuje občanom právo na primerané hmotné zabezpečenie, ak nastanú ústavou taxatívne vymedzené sociálne udalosti. Pritom na ich definovanie, spôsob a nakoniec aj úroveň hmotného zabezpečenia, čo sa týka podrobností, necháva priestor zákonodarcovi... Čo sa týka úrovne hmotného zabezpečenia, tá musí byť v intenciách ústavy primeraná...*“

Staroba je tou udalosťou, na ktorú sa viaže sociálne právo na hmotné zabezpečenie v starobe. Za starobu sa v zásade považuje stav, resp. také obdobie života občana, keď nemožno od neho objektívne požadovať, aby sa zabezpečil vlastnou aktívnou činnosťou; zo subjektívneho hľadiska často ani nie je schopný takejto aktivity... Zo spoločenského (sociálneho) hľadiska je to hranica, ktorú spoločnosť rešpektuje ako vekovú hranicu pre odchod do dôchodku a je podmienkou v tej-ktorej krajine tradíciami, demografickou štruktúrou obyvateľstva, ekonomickými podmienkami (M. Čič a kolektív. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Matica Slovenská, 1997).

Za hmotné zabezpečenie v starobe je možné považovať peňažné plnenie formou určitých dávok. Úroveň tohto plnenia musí byť primeraná, pričom primeranosť je potrebné posudzovať vo vzťahu:

- k predchádzajúcej životnej úrovni občana, teda k úrovni, ktorú dosahoval pred tým, ako dospel do štádia staroby (princíp zásluhovosti),
- k priemernej úrovni hmotného zabezpečenia v danej krajine (princíp solidarity),
- k ekonomickým možnostiam zabezpečenia určitej životnej úrovne (princíp ekonomickej únosnosti).

Realizácia sociálnych práv jednotlivca na rozdiel od garancie základných ľudských, občianskych a politických práv vyžaduje aktívny prístup štátu (tzv. „status positivus“).

Uvedené sa prejavuje aj v procese vykonávania/realizácie ústavného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe v podobe závažného nielen teoretického, ale aj aplikačného problému vyplývajúceho zo znenia čl. 51 ústavy (rovnako čl. 41 ods. 1 listiny), ktorý umožňuje (ústavné) sociálne práva uplatňovať iba v medziach zákona. Čo znamená, že sám zákon ustanovuje rozsah a obsah práva jednotlivca na hmotné zabezpečenie v starobe a zaručuje aj jeho uplatnenie. Tento prístup vyjadruje dôležitú skutočnosť, že medze sociálnych práv nie sú zaručené ústavou, ale zákonom. Podľa ústavnoprávnej teórie, ktorá vychádza z teórie materiálneho právneho štátu (vyjadruje najmä väzbu na určitý obsah práva), štát v ústave prijíma pozitívny záväzok (resp. poverenie) zaručiť ústavné práva a slobody a zákonodarca je povinný formulovať zákony tak, aby sa zabezpečilo uplatnenie základných práv v zmysle ochrany, nielen pred štátom, ale aj pred jednotlivcami. Účelom a zmyslom tzv. „doktríny pozitívneho záväzku štátu“ ku všetkým základným právam a slobodám

zakotveným v ústave je urobiť základné práva dostupné. (BRÖSTL, A. Právny status funkcie základných práv a rôzne pohľady na ľudské práva. In.: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie pod názvom „Ľudské práva a právny status na prelome tisícročí“, Bratislava : VEDA vydavateľstvo SAV, 1999).

Realizácia sociálnych práv vrátane práva na hmotné zabezpečenie v starobe tak determinuje ich ďalšiu črtu, a to ich relativitu na rozdiel od ľudských práv, ktoré sú absolútne (BRÖSTL, A. K niektorým otázkam vývoja ľudských práv a základných slobôd. In.: Zborník 5. výročiu založenia Rady Európy „Ľudské práva na prahu tretieho tisícročia“, Bratislava : IURA EDITION, 2000. s. 26).

Vlastné posúdenie návrhu poslancov národnej rady

K namietanej diskriminácii tzv. nízkopríjmových sporiteľov

Ako z predloženého návrhu vyplýva, navrhovatelia namietajú predovšetkým rozpor napadnutých ustanovení zákona o starobnom dôchodkovom sporení s princípom zákazu diskriminácie. Napadnuté ustanovenia – § 32, § 33 a § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení podľa navrhovateľov popierajú princíp rovnosti zaručený v čl. 12 ods. 2 ústavy z toho dôvodu, že u skupiny fyzických osôb, ktoré možno označiť ako nízkopríjmoví sporitelia, vylučujú možnosť vyplácania doživotného starobného dôchodku pre nedostatok finančných prostriedkov na ich osobnom dôchodkovom účte napriek splneniu základnej podmienky dosiahnutia dôchodkového veku. K ich diskriminácii tak dochádza na základe ich „iného postavenia“.

Otázka položená ústavnému súdu navrhovateľmi v podstate znie: Či je možné za diskriminačné považovať to, že sporitelia, ktorí do systému založeného na individuálnej zásluhovosti odvedli menej peňažných prostriedkov, môžu stratiť možnosť vyplácania dôchodku formou doživotného starobného dôchodku. Inak povedané, úlohou ústavného súdu je posúdiť mieru akceptovateľnosti nerovnosti medzi účastníkmi dôchodkového sporenia vzhľadom na nerovnosť ich príjmov, sumy odvádzanej na ich osobné sporiace účty, ktorých konkrétnym dôsledkom je možnosť/nemožnosť poberať doživotný starobný dôchodok z II. piliera, ktorý je viazaný na celkovú sumu nasporených peňažných prostriedkov.

Ústavný súd preto posudzoval, či namietané ustanovenia zákona o starobnom dôchodkovom sporení skutočne zvyhodňujú, resp. znevýhodňujú nízkopríjmových sporiteľov v takom rozsahu a intenzite, že toto znevýhodnenie zasahuje do princípu rovnosti, a či ani vyvažovaním iným princípom (princípom proporcionality, primeranosti) nemožno považovať diferencované hmotné zabezpečenie životnej úrovne v podobe rozdielnych dôchodkových dávok za ústavne únosné a akceptovateľné (m. m. PL. ÚS 3/04).

Ústavný súd konštatuje, že v práve hmotného zabezpečenia nie sú ojedinelé inštitúty, ktoré zohľadňujú „pracovný život“ jednotlivca pred vznikom konkrétnej sociálnej udalosti, ktorou je v danom prípade staroba. Uvedený postup je prirodzený, pokiaľ zohľadníme, že systém hmotného zabezpečenia má zaistiť peňažný príjem v čase, keď nie je možné tieto prostriedky získať vlastnou prácou z dôvodu dosiahnutia určitého veku, ktorý je spoločensky (sociálne) hodnotený ako staroba.

Dôchodkový systém Slovenskej republiky založený na trojpilierovom dôchodkovom systéme pozostávajúcom zo systému založeného na priebežnom financovaní dôchodkov (dôchodkové poistenie) a z dvoch fondovo financovaných príspevkových dôchodkových systémov (starobné dôchodkové sporenie a doplnkové dôchodkové sporenie) so sebou nesie určité výhody, ako aj nevýhody, ktoré by sa mal zákonodarca snažiť minimalizovať

prostredníctvom zákonnej úpravy s prihliadnutím na sledovaný legitímny cieľ – zabezpečenie dôchodkových dávok pre všetkých občanov v čo najvyššej možnej miere. Kým pri dôchodkovom poistení (I. pilier) sa vo vyššej miere uplatňuje princíp solidarity poistencov s vyššími príjmami s poistencami s nižšími príjmami (priemerný osobný mzdový bod sa pri vysokopríjmových poistencoch redukuje v prospech poistencov, ktorí zarábali menej, ako je priemerná mzda), súčasne sa uplatňuje solidarita osôb ekonomicky aktívnych s osobami, ktoré už poberajú dôchodok, keďže vyberané poistné na dôchodkové poistenie sa používa na financovanie v súčasnosti vyplácaných dôchodkov; v systéme dôchodkového sporenia sa preferuje princíp zásluhovosti.

Vychádzajúc z aktuálnej právnej úpravy ústavný súd dodáva, že účasť fyzickej osoby (občana) v systéme dôchodkového sporenia je založená na jeho rozhodnutí odkloniť časť svojich povinných odvodov na dôchodkové poistenie do II. piliera, teda na svoj osobný dôchodkový účet spravovaný dôchodkovou správcovskou spoločnosťou, ktorý sa po uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku medzi poistníkom (sporiteľom) a poistiteľom (životnou poisťovňou) a vyplatení jednorazového poistného transformuje na poistný vzťah. Dôchodok vyplácaný poistiteľom z II. piliera tak nahrádza časť dôchodku z I. piliera. Riziko dlhovekosti, ktoré je jedným z rizík, ktoré možno poistiť pri doživotnom starobnom dôchodku, je prítomné tak v I. pilieri, kde ho znáša štát prostredníctvom Sociálnej poisťovne, ako aj v II. pilieri, kde ho v podobe anuit preberá súkromný sektor – príslušná životná poisťovňa. Jej úlohou je kalkulovať a modelovať budúci vývoj úmrtnosti a dožívania populácie a pracovať s týmto rizikom natoľko efektívne, aby bola schopná plniť všetky záväzky voči poisteným (sporiteľom).

Porovnateľnosť subjektov je zásadnou otázkou pri posudzovaní ich diskriminácie. Pokiaľ nie je porovnateľnosť daná, nemôže k diskriminácii dochádzať. Naopak, k diskriminácii dochádza, pokiaľ je s porovnateľnými subjektmi bezdôvodne zaobchádzané odlišne. Ústavný súd je toho názoru, že zákonodarca síce nemôže neodôvodnene zamedziť jednotlivcovi prístup k určitým právam, ale taktiež to neznamena, že musí každému priznať akékoľvek právo. Ústavne akceptovateľným dôvodom pre iné posudzovanie určitej skupiny osôb je dôvod legitímny a primeraný, teda či uvedené rozlíšenie fyzických osôb je za daných okolností vhodné a racionálne obhájiteľné. Zákonná úprava, ktorá zvýhodňuje určitú skupinu osôb, nemôže byť len z toho dôvodu označená za takú, ktorá porušuje princíp rovnosti.

V danom prípade sú podľa navrhovateľov diskriminovaní nízkopríjmoví sporitelia, ktorí majú na sporiacom účte vedenom dôchodkovou správcovskou spoločnosťou uložené dôchodkové jednotky v hodnote predstavujúcej sumu peňažných prostriedkov v takej nízkej hodnote, ktorá im neumožňuje vyplácanie doživotného starobného dôchodku. Sporitelia sú v podstate odkázaní na ponuku súkromnej životnej poisťovne, ktorá v zmysle zákona o starobnom dôchodkovom sporení určí, či im uvedenú formu starobného dôchodku prostredníctvom ponukového listu predloží.

V prvom rade je podľa ústavného súdu potrebné zohľadniť prvotnú a základnú úlohu dôchodkového systému, a to zabezpečenie dôchodku pre všetky fyzické osoby po splnení zákonných podmienok. Doživotný starobný dôchodok, ako aj dočasný starobný dôchodok vyplácané z II. piliera sú poistné produkty, ktoré si sporiteľ po predložení ponukového listu a prijatí rozhodnutia, ktoré považuje v danom okamihu za najlepšie, kupuje od príslušnej životnej poisťovne, ktorá sa v prípade doživotného dôchodku zaväzuje vyplácať poistníkovi dôchodok až do vopred nepredvídateľnej udalosti, ktorou je jeho smrť. V prípade dočasného starobného dôchodku sa zmluva o poistení dôchodku uzatvára na dobu určitú, t. j. v zmysle

aktuálnej právnej úpravy na päť, sedem alebo desať rokov. Tretou alternatívou je vyplácanie dôchodku formou programového výberu, ktorý nie je poisťným produktom a bude vyplácaný dôchodkovou správcovskou spoločnosťou až do vyčerpania všetkých nasporených peňažných prostriedkov na účte sporiteľa, ktoré zostávajú po celý čas jeho vlastníctvom. Okrem týchto dôchodkov bude poistenému po dosiahnutí dôchodkového veku a splnení podmienok určených zákonom o sociálnom poistení vyplácaný aj dôchodok z I. piliera pomerne znížený z titulu jeho účasti v II. pilieri.

Zákon o starobnom dôchodkovom sporení v podstate zaviedol tieto možnosti vyplácania dôchodkov:

1. Doživotný dôchodok.
2. Doživotný dôchodok s pozostalostným krytím.
3. Doživotný dôchodok so zvyšovaním.
4. Doživotný dôchodok so zvyšovaním a s pozostalostným krytím.
5. Dočasný dôchodok.
6. Programový výber.
7. Dočasný dôchodok v režime nízka nasporená suma.
8. Programový výber v režime nízka nasporená suma.

Uvedené formy vyplácania starobných dôchodkov sa odlišujú v niekoľkých parametroch, ktorými je predovšetkým riziko dlhovekosti, investičné riziko, inflačné riziko, možnosť vyplácania pozostalostných dôchodkov, možnosti dediť, ako aj zmeniť výšku výplaty alebo dĺžku poberania dôchodku už počas výplatnej fázy, alebo okamžité vyplatenie nasporených peňažných prostriedkov.

Vytvorenie rozličných foriem dôchodkov vyplácaných z II. piliera po tzv. anuitnej novele je odrazom diferenciacie v príjmoch a odvodoch jednotlivých sporiteľov zúčastnených v systéme dôchodkového sporenia, čím napĺňa preň charakteristický princíp zásluhovosti v dôchodkovom starobnom sporení založený na individuálnej sociálnej zodpovednosti jednotlivca – sporiteľa za svoj budúci dôchodok, a tým aj pre tzv. nízkopríjmových sporiteľov (či už z dôvodu nízkych odvodov alebo pre krátkosť sporiacej fázy) zavádza možnosť vyplácania dôchodku aspoň jednou zo zákonom predpokladaných foriem v prípade, ak žiadna životná poisťovňa neponúkne konkrétnemu sporiteľovi doživotný dôchodok z dôvodu nízkej nasporenej sumy. V uvedenom systéme naopak absentuje solidarita charakteristická pre priebežne financovaný systém dôchodkového poistenia (I. pilier), ktorý v Slovenskej republike dosiaľ zohráva kľúčovú úlohu pri zabezpečení práva na hmotné zabezpečenie v starobe.

Ako legitímny sa ústavnému súdu javí cieľ zákonodarcu, ktorý berúc do úvahy rozdielnu finančnú situáciu jednotlivých sporiteľov v II. pilieri ako dôsledok ich aktívneho a zodpovedného prístupu k starobe, ako aj rešpektujúc základný cieľ dôchodkového zabezpečenia, teda vyplácanie dôchodkov čo najdlhší čas a v čo najvyššej možnej miere, umožnil každému sporiteľovi vyplácanie aspoň jednej z foriem starobného dôchodku, ktorá sa odvíja od množstva naakumulovaných peňažných prostriedkov na jeho osobnom dôchodkovom účte. Z uvedeného je tak zrejmá aj nerovnakosť týchto porovnávaných subjektov – jednotlivých sporiteľov, ktorí za splnenia zákonom ustanovených rovnakých podmienok majú prístup k vyplácaniu starobného dôchodku vo forme, ktorá je závislá prevažne od subjektívnych faktorov na ich strane. Podľa názoru ústavného súdu nemožno od zákonodarcu legitímne požadovať, aby umožnil každému jednotlivcovi zúčastnenému na starobnom dôchodkovom sporení bez ohľadu na jeho participáciu na vytvorení dôchodkového kapitálu možnosť vyplácania starobného dôchodku ktoroukoľvek formou

(aj pokiaľ by išlo o sumu výrazne nízku) a súčasne podnikateľskému subjektu – poisťovní vnútiť povinnosť ponúknuť každému sporiteľovi všetky alternatívy vyplácania dôchodkov (aj absolútne nerentabilných) za súčasného zohľadnenia jej zodpovednosti uniesť bremeno ich vyplácania po celý dojednaný čas.

V tejto súvislosti ústavný súd poukazuje aj na obdobné právne závery Ústavného súdu Lotyšska, ktorý vo veci č. 2010-21-01 konštatoval, že právo na sociálne zabezpečenie nezaručuje právo na určité druhy dôchodku a v tomto smere má zákonodarca široký priestor na voľnú úvahu. K rovnakému záveru dospel aj Ústavný tribunál Poľskej republiky, ktorý v rozhodnutiach vo veciach č. SK 16/12 z 11. júla 2013 a č. K 6/09 z 24. februára uviedol, že z čl. 67 ods. 1 tamojšej ústavy (právo na sociálne zabezpečenie) nie je možné odvodiť ústavné právo na určitú formu starobného dôchodku. Na široký priestor, ktorý je zákonodarcovi v tomto smere dostupný, poukázal aj Ústavný súd Českej republiky v náleze sp. zn. Pl. ÚS 8/07. Tento priestor však nie je neobmedzený – zákonom sa nesmie narušiť samotná podstata práva na sociálne zabezpečenie (rozhodnutie Ústavného tribunálu Poľskej republiky, č. SK 11/01 zo 6. februára 2002).

Zákonodarca podľa názoru ústavného súdu v oblasti sociálnych práv disponuje značnou diskrečnou právomocou, ktorá sa v namietanej veci prejavuje najmä v tom, aké formy vyplácania starobných dôchodkov z II. piliera stanoví, zohľadňujúc základné charakteristiky tohto systému, pričom nesmie zasiahnuť do práva na hmotné zabezpečenie v starobe v takom rozsahu, aby bola fakticky znemožnená jeho realizácia alebo by došlo k jeho úplnému odňatiu. K uvedenej situácii by mohlo dôjsť len v prípade, pokiaľ by z dôvodu namietanej právnej úpravy bola z možnosti uzavrieť zmluvu o poistení doživotného dôchodku vylúčená podstatná časť sporiteľov.

Na základe uvedeného ústavný súd preto posúdil argumenty uvedené navrhovateľmi ako nedostatočné na to, aby bolo možné napadnuté ustanovenia zákona o starobnom dôchodkovom sporení označiť za také neprimerané, že by narúšali princíp rovnosti v právach a znamenali neprijateľné bezdôvodné zvýhodnenie určitej skupiny osôb pri riešení identickej sociálnej situácie s dôsledkom nerešpektovania princípu zákazu zvýhodnenia/znevýhodnenia v právach podľa čl. 12 ods. 2 ústavy.

Námietky navrhovateľov týkajúce sa ochrany práv obsiahnutých v princípe rovnosti a zákazu diskriminácie v danom prípade podľa názoru ústavného súdu neobstoja, keďže zákonodarca ich prijatím neprekročil rámec legitímnej úvahy danej zákonom o dôchodkovom sporení.

K porušeniu vlastníckeho práva

Aj pri obmedzovaní vlastníckeho práva sa aplikuje princíp rovnosti, keďže u všetkých vlastníkov k druhovo rovnakej veci je možné jeho obmedzenie len za splnenia podmienok, ktoré platia pre všetky subjekty rovnako. Článok 20 ods. 1 ústavy zabezpečuje každému rovnaké zákonné predpoklady a možnosti nadobúdať veci do vlastníctva za podmienok vyplývajúcich z ústavy, resp. ďalších zákonov. Rovnosť vlastníctva je potrebné vykladať ako zákonnú rovnosť obsahu a ochrany vlastníckeho práva.

Charakteristické pre II. pilier je presmerovanie časti peňažných prostriedkov, ktoré by inak smerovali do Sociálnej poisťovne, do dôchodkových správcofských spoločností na osobné dôchodkové účty sporiteľov, ktorí tak na tieto úspory nevynaložili žiadne vlastné disponibilné peňažné prostriedky. Množstvo týchto prostriedkov závisí od výšky zaplatených príspevkov

sporiteľov, dĺžky sporenia a ich zhodnotenia dôchodkovou správcovskou spoločnosťou, ktorá je ich správcom.

Ústavný súd už v náleze sp. zn. PL. ÚS 11/2008 z 30. júna 2010 uviedol, že podstata II. piliera sociálneho poistenia (starobného dôchodkového sporenia) je však založená práve na akumulovaní prostriedkov v prospech individuálne určených sporiteľov tohto piliera, prostriedkov, ktoré sú ich vlastníctvom a sú výsledkom preferencie uplatnenia princípu individuálnej zásluhovosti v tomto pilieri.

Ústavný súd súhlasí s názorom navrhovateľov, že dedenie predstavuje významnú súčasť vlastníckeho práva, ktorého ochranu zaručuje priamo ústava.

Z § 40 zákona o starobnom dôchodkovom sporení vyplýva, že v sporiacej fáze, teda vo fáze odvádzania príspevkov na osobný dôchodkový účet, má sporiteľ možnosť v zmluve o starobnom dôchodkovom sporení určiť oprávnenú osobu, ktorá po jeho smrti nadobudne právo na vyplatenie nasporenej sumy, resp. na jej prevod na vlastný osobný dôchodkový účet, pokiaľ ide o sporiteľa. Ak takej osoby niet, nevyplatená nasporená suma sa stáva predmetom dedenia. Z § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení je zrejmé, že v tzv. výplatnej fáze zákonodarca pristúpil k obmedzeniu dedenia nevyplatených dôchodkových úspor tak, že v prípade vyplácania doživotného dôchodku garantuje sedemročné obdobie. Pokiaľ poberateľ doživotného dôchodku zomrie pred uplynutím siedmich rokov od začatia čerpania doživotného dôchodku, suma zodpovedajúca rozdielu sumy určenej na výplatu dôchodku za týchto sedem rokov a súčtu už vyplatených mesačných súm dôchodku znížená o sumu oprávnené vynaložených nákladov poistiteľa na jej výplatu v hotovosti alebo na prevod do iného ako členského štátu eurozóny je poisťovňou vyplatená oprávnenej osobe určenej v zmluve o poistení dôchodku, pokiaľ takej osoby niet, nevyplatená suma sa stáva predmetom dedenia. Ak poberateľ doživotného dôchodku zomrie po uplynutí siedmich rokov od začatia poberania doživotného dôchodku, jeho zvyšné nasporené peňažné prostriedky nebudú vyplatené oprávnenej osobe a ani nebudú predmetom dedenia. V oboch prípadoch sa zvyšné peňažné prostriedky použijú na dotovanie starobných dôchodkov tých, ktorí sa dožijú vyššieho veku ako je priemerný vek dožitia predpokladaný poisťovňou. V prípade poberania dočasného starobného dôchodku zákon o starobnom dôchodkovom sporení s možnosťou dedenia, resp. vyplatenia alebo prevedenia nasporenej sumy oprávnenej osobe nepočíta vôbec.

Štát prostredníctvom právnej úpravy dôchodkového sporenia určil možnosť pre fyzické osoby vstúpiť do II. piliera, a preto si podľa názoru ústavného súdu aj ponechal možnosť čiastočnej regulácie použitia týchto prostriedkov vzhľadom na ich špecifický spôsob vytvárania – akumulovaním peňažných prostriedkov, ktoré boli pôvodne súčasťou verejných financií. Vzhľadom na poisťný charakter právneho vzťahu medzi poisníkom (sporiteľom) a poisťovňou ústavný súd so zreteľom na vyjadrenia príslušných dotknutých orgánov štátnej moci súhlasí s názorom, že nie je objektívne možné požadovať, aby komerčná poisťovňa garantovala aj doživotný dôchodok a súčasne vyplatila dedičom, resp. oprávnenej osobe nespotrebované poistné, pokiaľ má uniesť riziko vopred nepredvídateľnej dĺžky dožitia poistníka.

Taktiež je potrebné rozlišovať medzi peňažnými prostriedkami sporiteľov uloženými na ich osobných účtoch vedených dôchodkovou správcovskou spoločnosťou, ktoré sú oddelené od jej majetku a sú osobným vlastníctvom sporiteľov, a teda aj predmetom dedenia v prípade úmrtia sporiteľa, a jednorazovým poisťným, ktoré predstavuje sumu peňažných prostriedkov zodpovedajúcej hodnote dôchodkových jednotiek na dôchodkovom účte sporiteľa prevedených dôchodkovou správcovskou spoločnosťou v prospech životnej poisťovne na základe uzatvorenej zmluvy o poistení dôchodku (doživotného, dočasného) pre účely

vyplácania pravidelnej dôchodkovej dávky. Ani navrhovatelia nespochybnili záväzkový charakter poistného vzťahu, ktorý uzatvorením zmluvy o poistení dôchodku vznikne. Preto nie je dôvodné považovať už zaplatené jednorazové poistné za peňažné prostriedky vo vlastníctve sporiteľov.

Ústavný súd dodáva, že v tejto súvislosti sa stotožňuje s argumentáciou dotknutých orgánov štátnej moci a ich právnym posúdením charakteru peňažných prostriedkov po uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku, ktoré sa z dôchodkového sporenia transformujú na poistenie, pričom aktuálna hodnota osobného sporiaceho účtu sporiteľa (prípadne len jej časť) predstavuje jednorazové poistné, za ktoré si sporiteľ kupuje od poisťovne tzv. anuitu.

Napriek poistnému charakteru právneho vzťahu medzi poistníkom a poistiteľom a z toho vyplývajúci charakter prostriedkov určených na vyplatenie dôchodkových dávok (nie sú v tom čase vo vlastníctve poistníka) zákon o starobnom dôchodkovom sporení upravuje dve výnimky, za splnenia ktorých sú aj tieto prostriedky predmetom dedenia, resp. prevedenia v prospech oprávnenej osoby určenej v zmluve o poistení dôchodku:

1. Ak poistník zomrie v čase po uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku, ale súčasne skôr, než je mu poistiteľ povinný z tejto zmluvy plniť, suma jednorazového poistného prevedená v prospech poistiteľa sa stáva predmetom dedenia

2. Ak poistník zomrie počas siedmich rokov od začatia vyplácania doživotného dôchodku.

Uvedená právna úprava v podstate korešponduje s Občianskym zákonníkom, ktorý v § 817 (jeho aplikácia je vylúčená vzhľadom na špeciálnu úpravu zakotvenú v zákone o starobnom dôchodkovom sporení) v rámci právnej úpravy poistenia osôb určuje právo oprávnených osôb (osoby) na plnenie, ak nastane poistná udalosť určená v zmluve, t. j. smrť poisteného.

Ústavný súd prihliadol aj na to, že z hľadiska komparatistického v krajinách Európskej únie je možnosť dedenia starobného dôchodku vo výplatnej fáze neštandardná. Súčasne ústavný súd zohľadnil, že oproti predchádzajúcej právnej úprave sa tzv. anuitnou novelou podmienky pre dedenie vo výplatnej fáze zlepšili, keďže pred jej účinnosťou bola legislatívne upravená len možnosť dedenia v sporiacej fáze a pri programovom výbere, ktorý však nie je poistným produktom a v súčasnej právnej úprave tieto možnosti zostali zachované.

Ústavný súd ani v tomto prípade nedospel k záveru o ľubovôli zákonodarcu pri prijatí znenia ustanovení § 32 a § 33 zákona o starobnom dôchodkovom sporení z hľadiska zachovania vlastníckeho práva sporiteľov. Zrušením namietaných ustanovení by ústavný súd naopak vybočil z princípu minimalizácie zásahov a dôsledkom prijatia takého rozhodnutia by bolo zhoršenie podmienok sporiteľov.

K ústavnosti zmluvy o poistení dôchodku

Navrhovatelia v tejto súvislosti namietajú, že právna úprava samotnej zmluvy o poistení dôchodku nie je v súlade s uvedenými článkami ústavy, keďže zavádza pre sporiteľov povinnosť uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku v prípade, ak splnia podmienky pre výber formy výplaty starobného dôchodku a rozhodnú sa pre jednu z nich (doživotný alebo dočasný dôchodok). Za diskriminačné považujú navrhovatelia najmä obmedzenie možnosti rozhodnúť sa pre vyplácanie doživotného dôchodku aj bez splnenia zákonom ustanovených podmienok podľa § 32 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, aj keď v prípade nesplnenia podmienok na vyplácanie dočasného starobného dôchodku, ako aj nesplnenia podmienok na výplatu dôchodku formou programového výberu takú alternatívu zákon pripúšťa. V súvislosti s povinnosťou uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku navrhovatelia opakovane argumentujú

rozpornosťou tohto ustanovenia s čl. 20 ods. 1 ústavy z dôvodu obmedzenia dedenia nasporených nevyplatených súm. Navrhovatelia považujú za neakceptovateľnú aj povinnosť zaplata jednorazového poistného za poistenie rizika dlhovekosti a smrti pri doživotnom dôchodku alebo poistenie rizika dožitia vopred vymedzeného času pri dočasnom dôchodku.

Namietaným ustanovením § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení bol zavedený nový inštitút zmluvy o poistení dôchodku, ktorú uzatvára poisťiteľ (životná poisťovňa) a poisťník (sporiteľ) pre účely vyplácania dôchodku formou doživotného alebo dočasného starobného dôchodku. Právna úprava zmluvy o poistení dôchodku je zákonom upravená ako poistná zmluva v zmysle príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka o poistných zmluvách, pričom v § 46g ods. 8 zákona o starobnom dôchodkovom sporení sú uvedené konkrétne ustanovenia Občianskeho zákonníka, ktoré sa na účely zmluvy o poistení dôchodku neaplikujú. Zákon o starobnom dôchodkovom sporení má charakter osobitného právneho predpisu vo vzťahu k problematike poistných zmlúv upravených v Občianskom zákonníku, pričom pre tento vzťah platí zásada „lex specialis derogat legi generali“.

Ústavný súd v podstate súhlasí s argumentáciou uvedenou v stanoviskách dotknutých orgánov štátnej moci, v zmysle ktorých sporiteľovi zo zákona o starobnom dôchodkovom sporení explicitne nevyplýva povinnosť uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku, je na jeho vôľi, či a kedy sa po splnení zákonných podmienok rozhodne uzatvoriť zmluvu o poistení dôchodku. Súčasne ústavný súd nemôže opomenúť skutočnosť, že v prípade záujmu sporiteľa o vyplácanie dôchodku je tento povinný zmluvu o poistení dôchodku s vybranou poisťovňou uzatvoriť. Napriek uvedenému ústavný súd nepovažuje toto legislatívne riešenie za vybočujúce z medzí prípustnej normotvornej právomoci zákonodarcu, keďže inštitút povinného zmluvného poistenia nie je v právnom poriadku Slovenskej republiky ojedinelý a neznámy (napr. povinné zmluvné poistenie zodpovednosti za škodu). Z návrhu navrhovateľov tiež vyplýva, že novozavedený mechanizmus vyplácania dôchodkov prostredníctvom poistnej zmluvy uzatvorenej so súkromnou poisťovňou nespochybňujú, v podstate nesúhlasia len s obmedzením možnosti sporiteľa zvoliť si formu vyplácania starobného dôchodku vzhľadom na výšku nasporenej sumy. K uvedenej argumentácii navrhovateľov ústavný súd zaujal stanovisko v predchádzajúcej časti odôvodnenia tohto nálezu.

K namietanej a podľa navrhovateľov neštandardnej úprave jednorazového poistného ako sumy zaplatenej sporiteľom životnej poisťovni za tzv. anuitu ústavný súd dodáva, že navrhovatelia v zásade namietajú rozpor tejto formy úhrady poistného pri uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku s právnou úpravou jednorazového poistného v zmysle Občianskeho zákonníka, kde je táto možnosť upravená len pre poistné zmluvy na dobu určitú.

Z doterajšej judikatúry ústavného súdu vyplýva, že ústavný súd nie je oprávnený preskúmať právne predpisy rovnakej právnej sily. Z rozhodovacej činnosti ústavného súdu vyplýva, že podľa právnej úpravy konania pred ústavným súdom (čl. 125 ústavy, § 37 a nasl. zákona o ústavnom súde) sa nemožno úspešne domáhať preskúmania súladu právnych predpisov rovnakej právnej sily, aj keď ich vzťah je vzťahom osobitného predpisu k všeobecnému predpisu. Navrhovatelia podľa názoru ústavného súdu žiadne relevantné argumenty, na základe ktorých by právnou úpravou jednorazového poistného bolo možné považovať za rozpornú s čl. 20 ods. 1 ústavy, neuviedli. Ústavný súd dodáva, že v prípade rozpornosti v právnych predpisoch rovnakej právnej sily právna prax rieši tieto rozpory podľa zásady, že novší právny predpis ruší alebo mení starší právny predpis a podľa zásady, že špeciálna norma ruší alebo mení normu všeobecnú.

Vzhľadom na uvedené okolnosti ústavný súd prisvedčil argumentácii v prospech záveru, že ani namietané ustanovenie § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení nie je v rozpore s čl. 12 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 ústavy.

K ústavnosti rezervného fondu solidarity

Podľa navrhovateľov nie je v súlade s čl. 20 ods. 1 ústavy ani právna úprava rezervného fondu solidarity, ktorý je financovaný z časti odvodov sporiteľov do tzv. I. piliera, hoci by aj táto časť odvodov mala mať podľa ich vplyv na výšku dôchodkovej dávky sporiteľa a rezervný fond solidarity by mal byť financovaný zo štátneho rozpočtu.

S účinnosťou od 1. januára 2005 došlo k zmene namietaného ustanovenia § 167 zákona o sociálnom poistení, ktorá súvisela s rozšírením použitia rezervného fondu solidarity ako jedného z fondov vytvorených Sociálnou poisťovňou, ktorý je v súčasnosti určený nielen na úhradu dávok, na ktoré nie je dostatok finančných prostriedkov v príslušnom základnom fonde, ale aj na úhradu škody spôsobenej rozhodnutím, postupom alebo iným konaním dôchodkovej správcovskej spoločnosti a jej depozitára, ktoré boli v rozpore so zákonom o starobnom dôchodkovom sporení alebo inými všeobecne záväznými právnymi predpismi a ktoré mali za následok poškodenie majetku v dôchodkovom fonde. Napadnuté ustanovenie odkazuje na § 121 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, ktorý upravuje právny režim záruky za škody spôsobené na majetku v dôchodkových fondoch spravovaných dôchodkovými správcovskými spoločnosťami tak, že za tieto v plnom rozsahu ručí Sociálna poisťovňa.

Ako z § 128 ods. 11 a § 137 zákona o sociálnom poistení vyplýva, sadzba poistného do rezervného fondu solidarity, ktoré platí zamestnávateľ, povinne dôchodkovo poistená samostatne zárobkovo činná osoba a dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba je 4,75 % z vymeriavacieho základu, pre štát 2 % z vymeriavacieho základu. Z uvedeného vyplýva, že povinnosť platenia týchto odvodov sa vzťahuje rovnako na poistencov, ktorí sú len v tzv. I. pilieri, ako aj sporiteľov, ktorí sú zúčastnení v oboch pilieroch dôchodkového systému. Obe skupiny poistencov participujú tak na úhrade dlhov všetkých základných fondov Sociálnej poisťovne, ako aj na úhrade škody spôsobenej dôchodkovými správcovskými spoločnosťami, čím sa podľa názoru ústavného súdu zvyšuje ochrana najmä sporiteľov zúčastnených v II. pilieri.

Zohľadňujúc uvedené ústavný súd konštatuje, že z argumentácie navrhovateľov nie je zrejmé, z akých právne relevantných dôvodov by sa sporitelia (v II. pilieri) nemali zúčastňovať na tvorbe a udržiavaní rezervného fondu solidarity vzhľadom na určenie tohto fondu. Súčasne navrhovatelia podľa názoru ústavného súdu veľmi nejednoznačne vysvetlili súvislosť medzi obmedzením vlastníckeho práva sporiteľov a povinnými odvodmi do rezervného fondu solidarity, keďže peňažné prostriedky určené na povinné odvody do uvedeného fondu vo vlastníctve podstatnej časti sporiteľov (zamestnanci, osoby, za ktoré platí odvody štát) nikdy ani neboli.

Napadnuté ustanovenia zákona o sociálnom poistení podľa názoru ústavného súdu nevykazujú znaky svojvôle zákonodarcu.

Vychádzajúc z zvedených skutočností ústavný súd v závere dodáva, že v oblasti sociálnych práv by jeho úloha nemala spočívať v snahe nahradiť racionálnu úvahu zákonodarcu svojou vlastnou akokoľvek racionálnejšou. Zodpovednosť za voľbu spôsobu naplnenia práva na hmotné zabezpečenie na starobu vzhľadom na jeho materiálnu povahu prináleží zákonodarcovi, ktorý je povinný dbať na to, aby právna úprava, ktorou stanovuje obsah tohto práva, nezasiahla do jeho podstaty a zmyslu. Preskúmaná právna

úprava podľa ústavného súdu nijako neodporuje účelu garancie vyplácania dôchodkových dávok sporiteľom zúčastnených na starobnom dôchodkovom sporení, nie je v nesúlade s čl. 12 ods. 2 ani čl. 20 ods. 1 ústavy, a preto o návrhu skupiny poslancov rozhodol tak, ako to je uvedené vo výroku tohto rozhodnutia.

K tomuto rozhodnutiu sa podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripája odlišné stanovisko sudcu Petra Brňáka.

Odlišné stanovisko sudcu Petra Brňáka

1. Podľa § 32 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov pripájam svoje odlišné stanovisko k nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) sp. zn. PL. ÚS 27/2014 z 8. júna 2016, ktorým väčšina pléna ústavného súdu rozhodla o návrhu skupiny 30 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „navrhovatelia“ alebo „skupina poslancov“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) o súlade § 32, § 33 a § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „zákon o starobnom dôchodkovom sporení“) v znení zákona č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 183/2014 Z. z.“), a o súlade § 167 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej aj „zákon o sociálnom poistení“) s čl. 12 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 ústavy tak, že návrhu nevyhovuje.

2. S uvedeným väčšinovým rozhodnutím, čo sa týka jeho výroku i jeho odôvodnenia, nesúhlasím z formálnych aj z materiálnych dôvodov.

3. Ústavný súd v konaní o súlade právneho poriadku podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy rozhoduje o súlade rôznych zákonov s ústavnými normami, ktoré sú až do zmeny či do doplnenia ústavy identické v účele, obsahu aj rozsahu predmetu úpravy. Ak ústavný súd raz rozhodne o účele, obsahu alebo rozsahu ústavnej normy, súlad každého ďalšieho zákona s danou ústavnou normou sa musí riadiť pravidlami, aké ústavný súd vyslovil o danej ústavnej norme v predchádzajúcom konaní.

4. Ústavný súd vo veci sp. zn. PL. ÚS 11/08 dňa 30. júna 2010 konal o návrhu o súlade § 15 ods. 1 písm. f) a § 293w až 293aq zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení zákona č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a § 14 ods. 4 a § 123g ods. 2 zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, s čl. 1 ods. 1 v spojení s čl. 39 ods. 1 a čl. 13 ods. 4 v spojení s čl. 20 ods. 1 a čl. 12 ods. 1 a 2 v spojení s čl. 39 ods. 1 ústavy a o súlade § 65 ods. 1 slov „15 rokov“ zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení zákona č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a § 30 písm. b) slov „15 rokov“ zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov

v znení zákona č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, s čl. 1 ods. 1 v spojení s čl. 39 ods. 1, čl. 20 ods. 1 a čl. 12 ods. 1 v spojení s čl. 39 ods. 1 ústavy. Ústavný súd vtedy rozhodol, že ustanovenie § 123g ods. 2 zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, nie je v súlade s čl. 1 ods. 1 v spojení s čl. 39 ods. 1 a čl. 13 ods. 4 v spojení s čl. 20 ods. 1 a čl. 12 ods. 1 a 2 v spojení s čl. 39 ods. 1 ústavy.

5. Ústavný súd vo veci sp. zn. PL. ÚS 11/08 rozhodol o účele, obsahu a rozsahu identických ústavných noriem, aké sa stali predmetom konania aj vo veci sp. zn. PL. ÚS 27/2014. V súlade s pravidlom o záväznosti právnych názorov vyslovených ústavným súdom o účele, obsahu alebo rozsahu ústavnej normy pre všetky orgány verejnej moci vrátane ústavného súdu bolo ústavnou povinnosťou ústavného súdu znovu uplatniť vlastné v minulosti vyslovené právne názory na relevantné ústavné normy, a to tým viac, že ustanovenia čl. 39 ústavy vniesol do konania sám od seba. V tomto ohľade ústavný súd vo veci sp. zn. PL. ÚS 11/08 konštatoval, že podstata II. piliera sociálneho poistenia (starobného dôchodkového sporenia) je založená na akumulovaní prostriedkov v prospech individuálne určených sporiteľov tohto piliera, prostriedkov, ktoré sú ich vlastníctvom a sú výsledkom preferencie uplatnenia princípu individuálnej zásluhovosti v tomto pilieri. Na základe už ústavným súdom formulovaných právnych záverov (PL. ÚS 11/08) aj v danej veci (PL. ÚS 27/2014) mal potom ústavný súd vychádzať z právneho názoru, že ak sporitelia vstúpili do systému založeného na akumulovaní prostriedkov vo svoj prospech za súčasného uplatnenia princípu individuálnej zásluhovosti (na rozdiel od I. piliera založeného predovšetkým na princípe solidarity), o týchto sporiteľoch je možné povedať, že pri vstupe do tohto systému, ktorého pravidlá fungovania ustanovil zákonodarca, nadobudli legitímne očakávanie, že nimi odvedené finančné prostriedky (ich majetok, PL. ÚS 11/08) budú im, prípadne iným oprávneným osobám vyplatené.

6. Právny názor vyslovený ústavným súdom o účele, obsahu alebo rozsahu ústavnej normy nie je absolútnym, nedotknuteľným a nezmeniteľným pravidlom počas platnosti danej ústavnej normy. V každom štáte súd interpretujúci a aplikujúci ústavu svojej krajiny môže dospieť k záveru, že ustálená interpretácia a aplikácia základného zákona štátu sa môže, či dokonca musí zmeniť. Nevyhnutnosť takej zmeny názorne preukazuje prax Európskeho súdu pre ľudské práva, Súdneho dvora Európskej únie i vnútroštátnych súdov vrátane Najvyššieho súdu USA či Spolkového ústavného súdu v Nemecku. Zmena rozhodovacej praxe vo výklade a uplatňovaní ústavy vyvoláva právny účinok, zasahuje do právnej istoty, mení ju, aby nastolila inú právnu istotu. Z tohto dôvodu sa zmena rozhodovacej praxe súdov v materiálnom právnom štáte nedeje živelne, ale podlieha pravidlám, ktoré sú vopred dané a v právnom prostredí všeobecne známe. *Conditio sine qua non* zmien súdnej praxe je verejné priznanie takej zmeny. V materiálnom právnom štáte musí byť zrejmé, že súd naozaj zmenil spôsob, akým právnu normu bude vysvetľovať a uplatňovať.

7. Zmena interpretácie a aplikácie právnej normy príslušným súdom sa nemôže spojiť iba s javovou stránkou – nestačí, aby súd výslovne potvrdil, že mení spôsob, akým právnu normu vysvetľuje a bude uplatňovať. Zmena interpretácie a aplikácie právnej normy v materiálnom právnom štáte musí byť dôvodná, a preto sa zmena právneho názoru súdu spája s jednoznačnými a vopred známymi pravidlami:

a) sú ustanovené materiálne podmienky, ktoré sa musia splniť, aby súd mohol prikróčiť k zmene svojej rozhodovacej praxe; legitímnym dôvodom na zmenu rozhodovacej praxe je taká zmena, pri ktorej sa zmenou zabezpečí reálna dostupnosť (ústavnej) právnej normy alebo sa zvýši reálna dostupnosť danej (ústavnej) normy;

b) súd výslovne prizná zmenu predchádzajúcej interpretačnej a aplikačnej praxe a starostlivo a presvedčivo odôvodní, prečo je nový spôsob rozhodovania dôvodný a lepší ako predchádzajúci;

c) zmena rozhodovacej praxe je zásahom do stability interpretácie a aplikácie právnej normy. Po zavedení zmeny do rozhodovacej praxe súd pokračuje v uplatňovaní relevantnej právnej normy podľa nových kritérií pri rozhodovaní všetkých prípadov rovnakého druhu, ako aj pri uplatňovaní relevantnej právnej normy v príčinnej súvislosti s akoukoľvek inou právnou normou, s ktorou existuje príčinná súvislosť nanovo interpretovanej právnej normy.

8. Ústavný súd vo veci sp. zn. PL. ÚS 27/2014 zmenil právny názor na interpretáciu a aplikáciu ústavných noriem, ktorý vyslovil vo veci sp. zn. PL. ÚS 11/08, no zmenu právneho názoru nielenže výslovne nepriznal, ale ju ani nenaznačil. Ba čo viac, zmenu právneho názoru na výklad a uplatňovanie relevantných ústavných noriem vôbec nijako neodôvodnil. Zmena interpretácie, k akej by malo dôjsť v budúcnosti, sa zakladá na faktickej moci väčšiny, jej ovládnutí zákonom ustanoveného počtu hlasov.

9. Ústavný súd od svojho vstupu do ochrany ústavnosti občasne a nepravidelne používa metódu odpútavania pozornosti, „utopenia podstaty sporu“ v nadbytku v skutočnosti okrajovo súvisiacich, či dokonca vôbec nesúvisiacich otázok, ktorým venuje pozornosť na úkor skutočne súvisiacich otázok, ktorým naopak, vôbec nevenuje pozornosť alebo ktorým venuje neprimerane nízku pozornosť. Podstatou metódy je kumulácia argumentov a odkazov na rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva a zahraničných ústavných súdov o otázkach, ktoré bezprostredne nesúvisia s prerokúvaným sporom tak, aby sa z centra pozornosti stratila podstata ochrany ústavnosti, o ktorú ide v okolnostiach prípadu.

10. Ústavný súd uplatnil túto metódu aj vo veci sp. zn. PL. ÚS 27/2014. Navrhovateľ požiadal ústavný súd, aby preskúmal súlad namietnutých ustanovení zákona s dvomi článkami ústavy – s čl. 12 ods. 2 a s čl. 20 ods. 1. Ústavný súd nad rámec návrhu, celkom mimo neho, z vlastnej iniciatívy do konania vniesol odkazy na svoje predchádzajúce rozhodnutia vo veciach ochrany priznanej základným právom na hmotné zabezpečenie čl. 39 ods. 1 a 3 ústavy i na názory v slovenskej právnej teórii vyslovené na prelome 20. a 21. storočia M. Čičom a A. Bröštlom. Ústavný súd na vlastnú päsť rozšíril predmet konania o zdanlivé preskúmanie navrhovateľom nenamietnutej súvislosti s piatym oddielom druhej hlavy ústavy a zároveň predmet konania oklieštil o preskúmanie dôvodnosti obmedzenia vlastníckeho práva dedičov po sporiteľoch prostriedkov sústredených v dôchodkových správcofských spoločnostiach.

11. Podstatou činnosti každého súdu v každej veci, ktorá je v materiálnom právnom štáte zverená na rozhodnutie súdu, je hľadanie spravodlivej rovnováhy medzi záujmami, ktoré sa ocitli v konflikte. V konaní o súlade právneho poriadku je úlohou ústavného súdu hľadanie spravodlivej rovnováhy medzi záujmom, ktorý chráni zákon, a záujmom, ktorý chráni ústava.

12. V okolnostiach prípadu ústavný súd mal hľadať spravodlivú rovnováhu medzi zákonnou úpravou, ktorou sa upravila dispozícia časťou dávok na starobné dôchodkové poistenie tak, aby pripadla do vlastníctva dôchodkových správcofských poisťovní, a ústavou zaručenou ochranou majetkových záujmov sporiteľov.

13. Ústavný súd nevenoval malú pozornosť súladu namietnutých ustanovení zákona (§ 32, § 33 a § 46f zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene

a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 183/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony) s čl. 12 ods. 2 ústavy. V okolnostiach prípadu tento súlad nie je rozhodujúci pre posúdenie otázky, či namietnuté ustanovenia zákona odporujú ústave alebo sú s ňou súlade. Ústavnosť namietnutých ustanovení zákona v skutočnosti závisí od vyhodnotenia ich súladu s čl. 20 ods. 1 ústavy. O diskrimináciu by mohlo ísť iba potenciálne, subsidiárne v druhom slede. Ústavný súd postavil túto možnosť na hlavu.

14. Pri zachovaní slušnosti a súdnosti je na prvý pohľad zrejmé, že úprava zákona ustanovujúca pripadnutie nasporených úspor presahujúcich sumu 84 mesačných súm doživotného dôchodku do majetku dôchodkových správcovských spoločností je výsledkom skutkovo a právne nedôvodného lobizmu v tvorbe práva. Nielen podľa navrhovateľa, ale aj podľa môjho názoru vylúčenie možnosti dedenia nasporených nevyplatených súm odvedených do tzv. II. piliera v prípade uzavretia zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca dočasný dôchodok, alebo obmedzenie ich prevodu oprávnenej osobe určenej v zmluve o poistení dôchodku vyplývajúce z ustanovení § 46f zákona o starobnom dôchodkovom sporení, je v rozpore s čl. 20 ods. 1 ústavy.